

Miia Osala

**Lapsen osallisuuden tukeminen lastensuojeluyksikön ar-
jessa**

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Miia Osala

Työn nimi: Lapsen osallisuuden tukeminen lastensuojeluyksikön arjessa

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2013 Sivumäärä: 63 Liitteiden lukumäärä:6

Opinnäytetyössäni tutkin lastensuojeluyksikköön sijoitettujen lasten osallisuutta arkisessa elämässä. Osallisuus on ajankohtainen teema, johon on kiinnitetty huomiota laeissa ja sosiaalialan suosituksissa. Osallisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät ja kokemuksena se on lapselle aina hyvin henkilökohtainen. Osallisuus on aktiiviteettia ja tukea, joka on lapsen omaa kokemaa. Opinnäytetyö keskittyy lapsen näkökulmaan, koska osallisuus käsitteenä on kohdistettu lapsiin.

Tutkimus sijoittuu lasten nykyiseen tilanteeseen. Se suoritettiin laadullisena tutkimuksena ja teemahaastatteluita käyttäen. Haastatellut henkilöt olivat lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia, joiden lisäksi haastattelin myös yksikön työntekijää. Käytössäni oli myös muuta materiaalia, asiakirja-aineistoa joka on tuotettu lastensuojeluyksikössä lasten toimesta. Asiakirjat olivat kokouksista, joita lapset pitävät tuodakseen epäkohtia esille ja saadakseen äänensä kuuluviin.

Tutkimuksesta saadut tulokset erosivat osittain. Tähän vaikutti varmasti haastateltavien omat kokemukset ja mielipiteet. Lapsilla vastauksiin vaikutti sijoituksen pituus ja viimeaikaiset tapahtumat. Lasten tilanne osallisuuden näkökulmasta vaikutti hyvältä, niin yksilötasolla kuin ryhmässä. Tutkimus osoitti, että lapsella on pääsääntöisesti mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa, jota myös tutkimusmateriaali tuki hyvin vahvasti. Lapset tulevat myös kuulluksi ja ymmärretyksi aikuisten ihmisten toimesta. Lapsille annettiin vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia tuoda oma mielipiteensä julki.

Haastateltavien vastaukset erosivat osittain. Tähän vaikutti varmasti haastateltavien omat kokemukset ja mielipiteet. Lapsilla vastauksiin vaikutti sijoituksen pituus ja viimeaikaiset tapahtumat. Lasten tilanne osallisuuden näkökulmasta vaikutti hyvältä, niin yksilötasolla kuin ryhmässä. He kokivat elävänsä turvallisten aikuisten kesellä ja että lapsia kuullaan ja ymmärretään. Lapsille annettiin vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia tuoda oma mielipiteensä julki.

Avainsanat: Osallisuus, tuki, lastensuojelu, lapsi, lastensuojeluyksikkö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty:

Degree programme:

Specialisation: Bachelor of Social services

Author/s: Miia Osala

Title of thesis: Supporting child's involvement in child protection institution

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2013

Number of pages:63

Number of appendices: 6

My thesis is about children's involvement in the everyday life of child protection institution. Involvement is a current theme that has got some attention in the process of reworking the laws and recommendations on this field of social services. Many different issues influence involvement and how people experience it. It is also proven that involvement is a personal experience for every child. Involvement can be some kind of activity or support that you get from another person but it is always the child's own experience. This thesis is going to concentrate on children's point of view because involvement as a concept is focused on children.

The thesis's research focuses on the situation of children in the present time. It was done as a qualitative research with theme interviews. The people interviewed for this thesis were children that lived in a child protection institution, as well as one person who is working in the institution. I also have some documents that are produced by children living in the child protection institution. The documents are from a meeting where children can be heard and where they can express some faults.

There were some differences in the material that I got from research. I think that people's experiences and opinions had some influence on their answers in the interview. The length of the child's placement in the institution and the recent events had some effect on the children's answers. The child's involvement is looking pretty good from the point of view of individuals and groups. Research showed that mainly children do have some influence in their own matters that also the whole research material confirms. They felt that they were noted and understood by adults. Children were given some considerable influence and possibilities to let their opinions be heard.

Keywords: Involvement, support, child protection, child, child protection institution

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 LASTENSUOJELU.....	8
2.1 Yleistä lastensuojelusta.....	8
2.2 Yleissopimus lapsen oikeuksista osallisuuden näkökulmasta.....	10
2.3 Lastensuojelulaki osallisuuden näkökulmasta.....	10
2.4 Omavalvonta lastensuojelussa.....	11
2.5 Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle.....	12
3 OSALLISUUS LASTENSUOJELUN ARKEA.....	14
3.1 Osallisuuden määritelmä lastensuojelussa.....	14
3.2 Osallisuus työntekijän näkökulmasta.....	16
3.3 Osallisuuden merkitys lapselle.....	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUMINEN.....	21
4.1 Kuvaus lastensuojeluyksiköstä.....	21
4.2 Tutkimuksen lähtökohdat.....	22
4.3 Tutkimusmenetelmien kuvaus.....	24
4.4 Aineiston analysointi.....	25
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	27
4.6 Haastattelutilanteen ja asiakirjamateriaalin kuvaus.....	28
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	30
5.1 Lapsen vaikutus omiin asioihin.....	30
5.2 Harrastus osana osallisuutta.....	31
5.3 Sosiaaliset suhteet ja kuulluksi tuleminen.....	32
5.4 Ymmärretyksi tuleminen ja luottamus.....	35
5.5 Tuki ja apu arjessa.....	37
5.6 Lapsen oikeudet ja säännöt.....	38
5.7 Muita esille tulleita asioita.....	40
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42

7 POHDINTA	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössäni käsitellään lapsen osallisuutta, kun ympäristönä toimii lastensuojeluyksikkö. Seuraava kappale kertoo lastensuojelusta, siihen vaikuttavista laeista ja asetuksista, sekä omavalvontasuunnitelmasta. Osallisuus on melko laaja käsite, jonka itse olen huomannut olevan yhteydessä moneen eri asiaan. Kerronkin osallisuudesta yleisesti, mitä se tarkoittaa käytännössä ja sen merkityksestä lapselle. Opinnäytetyön loppuosa käsittelee tutkimusta, jonka tein erääseen lastensuojeluyksikköön. Tutkimusmuotona toimivat teemahaastattelut, joiden lisäksi käytin talon omaa materiaalia – asiakirjoja rikastuttamaan lasten osuutta.

Lapsen osallisuus on ajankohtainen asia, josta säädetään niin lainsäädännössä kuin omavalvontasuunnitelman ohjeissa. Osallisuuden pohjana toimivat sananvapaus ja mielipiteen kertominen, jotka ovatkin tärkeitä asioita, jotka eivät aiheena vanhene koskaan. Lapsen osallisuus on tärkeä osa kuulluksi ja ymmärretyksi tulemista, palveluiden tulee olla lapsen tarpeita vaativia ja täten häntä palvelevia. Lapsen mielipide tulee ilmi vain, jos lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista se. Puustinen-Korhosen (2013, 49) mukaan lapsen osallisuuden ja äänen täytyy olla oleellisesti mukana lastensuojelua kehittäessä tulevaisuudessa. Osallisuus on aiheena yleistynyt vuosien varrella ja tuntuu, että siihen kiinnitetään nyt enemmän huomiota kuin aiemmin.

Aiheen ajankohtaisuutta tukevat myös lukemattomat oppaat, jotka auttavat lapsen osallisuuden tukemisessa, sekä erilaiset tutkimukset, jotka on tehty koulu- tai päiväkotiympäristössä. Osallisuus on myös mainittu selkeästi Valviran omavalvontasuunnitelman ohjeessa, joka jokaisen lastensuojeluyksikön tulee käyttää suunnitelmaa tehdessä. Osallisuuden merkitystä on pohdittu koulumaailmassa, missä sitä pyritään lisäämään (Mietola 2013 [Viitattu 11.11.2013]).

Hurtig (2006, 191–192) vahvistaakin, että lasten osallisuus on ollut sosiaalityön kehitystehtävänä jo useamman vuoden ajan. Se on työntekijälle niin eettinen kuin ammatillinenkin haaste. Tällöin hänen tulee nähdä lapsi toimijana ja erityis asemassa olevana, jolloin työntekijältä vaaditaan tietynlaisen asenteen ja toimintamallin omaaminen osallisuuden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi.

Opinnäytetyön aihe tuli tilauksena eräältä Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevalta lastensuojeluyksiköltä. Päätin tarttua tilaisuuteen sillä minulla oli kokemusta työstä lastensuojeluyksikössä, vaikka tämä kyseinen yksikkö ei ollut minulle tuttu. Olen työskennellyt lasten ja nuorten kanssa jonkin verran, se on yksi kiinnostuksen kohteeni. Minulla on paljon kokemusta lasten ja nuorten kanssa työskentelystä, mutta olen ollut kiinnostunut lastensuojelutyöstä jo useamman vuoden ajan. Tällaisen aiheen valinta tuntui siis luontevalta, vaikka en olekaan aiemmin tutkinut lapsia näin tarkasti.

Opinnäytetyö on osa sen tilaaman lastensuojeluyksikön omavalvontasuunnitelmaa. Tutkimuksen rajaaminen ja haastattelukysymysten laatiminen tapahtuikin tilaajan toiveiden mukaisesti. Omavalvontasuunnitelman tarkoitus on varmistaa, että palvelu on asianmukaista ja että se kattaa kaikki sosiaalipalvelut ja palvelukonaisuudet. Tällaisen järjestelmän avulla palvelun puutteet on helpompi havaita ja korjata nopeammin. (Sosiaalihuollon valvonnan periaatteet 2012, 12.) Näin ollen myös palvelun laadun ylläpitäminen on helpompaa.

Opinnäytetyöni tutkimusosa koostuu osallisuuden toteutumisesta lapsen näkökulmasta katsottuna. Haastatteluissa lapset saivat tilaisuuden kommentoida aiheita ja kertoa mielipiteitään suoraan minulle. Tutkimukseni alkoi lupahakemuksilla, eteni haastattelukysymysten tekemiseen ja lasten haastatteluihin. Tämän jälkeen tutustuin asiakirja-aineistoon lastensuojeluyksikön tiloissa ja lopuksi haastattelin yhtä työntekijää asiantuntijanäkökulman saamiseksi.

Tutkimuskysymykseni tässä opinnäytetyössä ovat:

1. Mitä osallisuus on lasten näkökulmasta?
2. Miten osallisuutta tuetaan lasten näkökulmasta lastensuojeluyksikössä?

Tutkimuksen tulokset on jaoteltu erilaisiin kategorioihin sisältönsä mukaan. Jotkin asiat olivat hyvin lähellä toisiaan, mutta kuitenkin osallisuuteen liittyviä tai siihen vaikuttavia. Toiminta lastensuojeluyksikössä vaikutti lapsen osallisuutta tukevalta, mutta tutkimuksesta saattoi löytyä asioita, joihin lastensuojeluyksikkö voisi vaikuttaa lapsien osallisuutta parantavasti.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Yleistä lastensuojelusta

Taskinen (2007, 19) kertoo lastensuojelun perustuvan lakiin ja sopimuksiin, kuten esimerkiksi lastensuojelulakiin ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Laissa (13.4.2007/417) lukeekin sen tarkoituksen olevan lapsien oikeuksien turvaaminen, mikä tarkoittaa turvallisessa kasvuympäristössä elämistä, monipuolisen kehityksen, tasapainoisen ympäristön ja erityisen suojelun takaamista. Lainsäädäntöä käsitellään tarkemmin myöhemmässä kappaleessa.

Taskinen (2007, 20 & 22) kertoo myös, että lastensuojelutyötä voidaan tehdä monessa muodossa, kuten ennaltaehkäisevänä ja lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojeluna. Opinnäytetyöni on tehty lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ajatellen, mikä voi olla pitkäkestoisempaa kuin ennaltaehkäisevä lastensuojelu. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö voi tarkoittaa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle pitemmäksikin aikaa. Tästä lastensuojelutyön muodosta kerron kuitenkin opinnäytetyön myöhemmässä vaiheessa.

Lastensuojelutyö nähdään joskus virheellisesti ja tuntuu, että se tarvitsee nykyistä suurempaa luottamusta kuntalaisilta ja muualta yhteiskunnasta toimiakseen nykyistä paremmin. Negatiivinen mielikuva lastensuojelutyöstä vaikeuttaa lastensuojeluasiakkaiden motivoitumista ja työn vastaanottamista. Lastensuojelutyö vaikeutuu, jos lastensuojelua pidetään kielteisenä, pelkkiä huostaanottoja tekevänä tahona ja toivotaan, että perheet eivät ”joutuisi” lastensuojelun asiakkaaksi. Tällöin ei ehkä osata kertoa asiakkaille lastensuojelusta apua tarjoavana, perheille tarkoitettuna tukimuotona. (Puustinen-Korhonen 2013, 49.)

Helminen (2006, 10 & 29) kertoo, että perheiden kanssa työskenneltäessä perimmäinen tavoite on kohdata asiakas – lapsi, nuori tai perhe. Lastensuojelussa se tarkoittaa myös vastuullisen vanhemmuuden tukemista, kasvatuskumppaniksi asettumista, tuen tarjoamista arkisissa asioissa ja elämänhallinnassa. Hän kertoo myös, että lastensuojelulain tarkoitus on kuitenkin ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu ja toimia sen mukaisesti. Hyvä suhde perheenjäseniin on hyvin tärkeä

lapsen kehityksen kannalta ja usein lapselle hyvin tärkeä asia. Erityisesti lapsen suhdetta sisaruksiinsa on haluttu korostaa muun muassa lastensuojelulain keinoin. Lasten hyvinvoinnin edistäminen on kuitenkin haastava tehtävä niin lapsen vanhemmille kuin lapsen kanssa työskenteleville ihmisille lastensuojeluyksikössä. Lapsen mieli on monimuotoinen, jolloin työ on pitkäkestoista, mutta vaikuttavaa. Työn haasteena voivat olla myös lapsen asuminen useassa paikassa samanaikaisesti, kuten lastensuojeluyksikössä ja vanhemman kotona.

Lastensuojeluasiakkuus voi joskus olla pitkäkestoinen, jolloin lapsi on voinut kokea jo erilaisia lastensuojelun asiakkuuksia, kuten lastensuojeluyksikön tai esimerkiksi perhekeskuksen asiakkuuden (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 21). Tämä voi vaikeuttaa lapsen sopeutumista ja sosiaalisten suhteiden luomista uudessa paikassa, esimerkiksi lastensuojeluyksikössä asuessa. Lapsi voi eristäytyä tai sulkeutua psyykkisesti ja fyysisesti, jolloin hän ei halua keskustella tai osallistua toimintaan. Lapsen ja perheen täytyy olla vastaanottavaisia lastensuojelun palveluita kohtaan, jotta lapsi pääsisi takaisin perheensä luokse. Yksikössä asuminen on vain pieni osa ihmisen elämästä, joka pyrkii auttamaan lasta kasvamaan ja kypsymään auttamalla vanhempia lapsen kasvatuksessa.

Puustinen-Korhonen (2013, 49) kertoo tutkimuksesta, joka tuo ilmi kuntien lastensuojelun tilanteen. Suomen kunnille tehdyn tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, että lähes 65 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöiden ajan puute on usein esteenä perheiden kokonaisvaltaiselle tukemiselle (Puustinen-Korhonen 2013, 49). Tällainen vaikuttaa siis lapsen ja perheen etenemiseen lastensuojelun asiakkuudesta normaali arkeen takaisin kotiin. Voi siis olla, että joskus perheen lastensuojelutilanteen eteneminen voi olla jostain muusta ulkoisesta asiasta, kuten sosiaalityöntekijän ajasta kiinni.

Saastamoinen (2008, 63) kertoo lapsen olevan omassa lastensuojeluasiassaan asianosainen riippumatta siitä, minkä ikäinen hän on. Lapsen osallisuus on yksi keskeisistä periaatteista lastensuojelussa. Tämä käy ilmi lastensuojeluun ja lapsen oikeuksiin liittyviä lakeja lukiessa. Muita lastensuojeluun vaikuttavia lakeja ovat hallintolaki, laki sosiaalialan asiakkaan asemasta ja oikeuksista, sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

2.2 Yleissopimus lapsen oikeuksista osallisuuden näkökulmasta

Tässä kappaleessa otan esille eri kohtia lasten oikeuksien yleissopimuksesta, jonka YK on julistanut. Olen poiminut erilaiset osallisuuteen liittyvät ja siihen vaikuttavat asiat, jotka näkyvät myös lastensuojeluyksikön arjessa. Osallisuus liitetään usein YK:n lasten oikeuksien kansainväliseen sopimukseen (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2013, [viitattu 20.11.2013]), jonka mukaan lapsella on oikeus tuoda mielipiteensä julki itseään koskevissa asioissa ja osallistua asioidensa käsittelyyn esimerkiksi lastensuojelun huostaanottotilanteessa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon kehitystason ja iän mukaisesti. Lisäksi on varmistettava, että lapselle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi jonkin muun toimielimen ja tavan kautta, jos lapsi ei itse voi ilmaista omaa mielipidettään henkilökohtaisesti. Lapsella on myös oikeus ylläpitää säännöllistä henkilökohtaista suhdetta vanhempiinsa jos se ei ole lapsen edun vastaista.

Lapsen asuessa jossain muualla kuin perheensä kanssa, sen ollessa vastoin lapsen etua, lapsella on oikeus valtion antamaan tukeen ja erityiseen suojeluun esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa tai sijaisperheessä. Lapsella on myös oikeus fyysistä, psyykkistä, moraalista ja sosiaalista kehitystään vastaavaan elintasoon. Valtionsopimuksessa kerrotaan myös, että lapsella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, ikää vastaavaan aktiviteettiin kuten leikkiin ja muuhun virkistystoimintaan. Lapsella on myös oikeus kannustettuun ja kunnioitettuun vapaaseen osallistumiseen niin kulttuurielämään kuin taiteisiin liittyen. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2013, [viitattu 20.11.2013])

2.3 Lastensuojelulaki osallisuuden näkökulmasta

Laki määrää paljolti millaisia lastensuojelupalveluita tarjotaan asiakkaille. Tässä kappaleessa käsitellään lapsen osallisuuteen vaikuttavia kohtia lastensuojelulaisissa. Tässä laissa määritellään tarkemmin lapsen ja vanhempien oikeuksista. Lapsen ihmissuhteiden tärkeyttä on korostettu erityisesti. Tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta on pyritty korostamaan lain uusimmassa säädöksessä. Lapsella on itseensä liittyvän tiedon saamisen, mielipiteensä julki tuomisen ja selvittämisen lisäksi oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Taskinen 2007, 8.)

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan lapsella on iälleen ja kehitystasolleen sopivalla tavalla oikeus saada tietää omista lastensuojelun asioistaan. Lapsella on myös mahdollisuus esittää oma mielipiteensä, vaikka se olisi eriävä vanhempien ja lastensuojelun työntekijöiden mielipiteiden kanssa. Erityisesti silloin, kun lapsen lastensuojelun tarvetta arvioidaan ja ollaan tekemässä päätöksiä, lapsen toivomukset ja mielipiteet ovat tärkeitä.

Taskisen (2007, 19–20) mukaan lapsella on oikeus luoda ja ylläpitää suhdettaan vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja sukulaisiinsa ja ystäviinsä. Erityisesti kriisitilanteissa suhde sisaruksiin voi olla juuri se kaikkein tärkein, mistä lapsi saa tukea. Lapsella on myös oikeus osallisuuteen, mikä lain määritelmän mukaan tarkoittaa itsensä ilmaisemista, kuulluksi tulemista ja ymmärretyksi tulemista, oman kokemuksensa, tunteidensa ja pelkojensa kanssa. Lain (L 13.4.2007/417) mukaan lapsen mielipiteen selvittäminen tulee tapahtua hienovaraisesti, aiheuttamatta minkäänlaista tarpeetonta mielipahaa lapselle tai hänen sosiaalisille suhteilleen, kuten perheenjäsenille tai muille sukulaisille. Lisäksi lapsen mielipide pääasiallisine sisältöineen on dokumentoitava.

Taskisen (2007, 19) mukaan on monia asioita, joita tulee ottaa huomioon lapsen etua pohdittaessa lastensuojelulain pohjalta. Tällaisia ovat mm. jatkuvat ja läheiset ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä, turvallisen kasvuympäristön, fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden, lapsen tasonmukaista huolenpitoa ja valvontaa, mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa. Lapsen tulee saada ohjaavaa ja vuorovaikutuksellista kasvatusta, jossa lapsen tarpeet otetaan huomioon. Lapsen tulee päästä nauttimaan yhdessäolosta ja yhteisestä tekemisestä aikuisen henkilön kanssa. Arvojen ja erilaisten taitojen välittäminen lapselle on myös tärkeää.

2.4 Omavalvonta lastensuojelussa

Sosiaalihuollon, mukaan lukien lastensuojelun sijaishuollon palvelun laadun hallitseminen ja kehittäminen on tärkeää ja toimivaa omavalvontasuunnitelman ansiosista. Palvelun tulee täyttää lainmukaiset toimintaedellytykset koko ajan, joten sen jatkuva arviointi on erittäin tärkeää. Ohjeistus omavalvontasuunnitelman sisällöstä,

laatimisesta ja seurannasta tulee Valviralta eli Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta. Omavalvontasuunnitelman tavoite on varmistaa, että muun muassa asiakkaiden perusoikeudet toteutuvat ja että palvelun epäkohdat korjataan nopeasti hyvän palvelun takaamiseksi. (Sosiaalihuollon valvonnan periaatteet 2012, 23–24)

Valvira (2013 [Viitattu 20.11.2013]) kertoo kunnan olevan vastuussa palvelun järjestämisestä ja valvoa kaikkia palveluntuottajien toimintaa kunnassa. Tämä antaa kunnalle tärkeän tehtävän olla turvaamassa asiakkaiden perusoikeuksia. Aluehallintovirasto on taas vastuussa sosiaalihuollon suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta omalla alueellaan. Tämän toiminnan ohjaus tapahtuu Valviran toimesta, jolloin tavoitteena ovat yhdenmukaiset menetelmät ja ratkaisukäytännöt sosiaalihuollossa.

Valviran (2013 [Viitattu 20.11.2013]) mukaan asiakkaan tulee saada yksilöllisiin tarpeisiin sopivaa palvelua, sillä tarpeet ja elämäntilanteet ovat myös yksilöllisiä. Toiminnan tulee olla myös muun muassa asiakaslähtöistä ja eettisiä periaatteita toteuttavaa. Näihin ihmisarvoisen asiakkuuden eettisiin periaatteisiin kuuluvat muun muassa itsemääräämisoikeus, oikeudenmukaisuus ja osallisuus. Palvelusuunnitelmia tulee tarkistaa tarpeen mukaan.

Ohjaus ja neuvonta ovat valvontaviranomaisten tärkeimpiä tehtäviä. Näin ollen toimintatavat ja muut saadaan muutettua ohjeiden mukaisiksi. Valvonta tehdään myös siksi, että saadaan selvitettyä ovatko palveluiden tuottajat toimineet säädösten vaatimalla tavalla, toteutuvatko asiakkaiden perusoikeudet ja onko palvelun laatu asianmukaista ja hyvää (Valvira 2013, [Viitattu 20.11.2013].)

2.5 Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle

Tässä kappaleessa määritellään lapsen sijoituksen eri muotoja, jotka liittyvät olennaisesti lastensuojeluyksikön lasten asiakkuuden muotoon. Sijaishuollon tarkoitus on turvata lapsen hyvinvointi, tasapainoinen kehitys, yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Sen muotoja ovat sijoitus avohuollon tukitoimena, huostaanotto ja jälkihuolto. (Sosiaaliportti 2013 [Viitattu 20.11.2013])

Taskinen (2010, 72–73) kertoo sijoituksen avohuollon tukitoimena olevan vapaaehtoista. Asiakas voi siis keskeyttää sijoituksen niin halutessaan. Sijoitus tässä muodossa tarjoaa lapsen tuen arviointia, kuntoutusta ja lapsen hoitoa, vanhemman ollessa estynyt sitä tarjoamaan. Vanhemmat tai muu huoltaja kuitenkin säilyttävät kaikki oikeutensa lapseensa koko sijoituksen ajan. Sijoituksella on aina määritellyt tavoitteet ja kesto, jonka mukaan yksikön henkilökunta, perhe ja lapsi toimivat. Sijoitusta arvioidaan kolmen kuukauden välein. Sijoituksen päätyttyä lapsi palaa huoltajansa luokse.

Kiireellinen sijoitus tehdään tapauksissa, joissa lapsella on äkillinen puute huolenpidosta tai tilanne on muuten vaarallinen lapselle. Tällainen sijoitus tehdään, jos lapsen huoltaja tai vanhempi ei voi väliaikaisesti hoitaa lasta. Tällainen voi olla esimerkiksi vanhemman tai lapsen humalatila tai muiden päihteiden käyttäminen. Lapsi on myös voinut toimia itsetuhoisesti, aggressiivisesti tai hän on voinut syyllistyä rikokseen, jolloin lapsi sijoitetaan kiireellisenä kodin ulkopuolelle. Sijoitus voidaan tehdä myös jos perheessä on äkillinen väkivaltatilanne. Lapsi voi olla myös itse väkivallan kohteena, jolloin lapsi sijoitetaan jos tilanne vaatii tarkempia tutkimuksia tilanteesta tai hoidon järjestämistä. Lapsi voidaan sijoittaa myös jos on olemassa epäily, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä Suomen rajojen ulkopuolelle ilman huoltajan lupaa. Tällöin lapsella tai lapsen vanhemmalla ei ole päätösvaltaa sijoituksen päättämiseksi. (Taskinen 2010, 76–77, 80.)

Kolmas sijoituksen muoto on huostaanotto, mikä pyritään välttämään lapsen kohdalta viimeiseen saakka. Lapsi voidaan ottaa huostaan, jos kasvuolosuhteet vanhemman huolenpito lapsesta ovat puutteellisia niin, että ne vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä. Lapsen vaarantaessa omaa terveyttään tai kehitystään vakavalla tavalla, käyttämällä päihteitä tai rikoksen tekeminen johtavat myös lapsen huostaanottoon. Huostaanoton esteinä voivat olla sijaishuollon arvellessa olevan lapsen eduksi tai jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen tarvitsevan huolenpidon mukaisia. (Taskinen 2010, 89.)

3 OSALLISUUS LASTENSUOJELUN ARKEA

3.1 Osallisuuden määritelmä lastensuojelussa

Osallisuus on laaja käsite, jonka huomasi vaikuttavan moneen eri asiaan. Tässä kappaleessa tutustutaan osallisuuteen tarkemmin niin käsitteenä, kuin myös lastensuojelun ja lastensuojeluyksikön toimintaan vaikuttavana tekijänä. Osallisuus antaa lapsille mahdollisuuden kertoa omista mielipiteistään ja näkemyksistään, jolloin lapsi saa vaikuttaa päätöksentekoon ja aikaansaada muutoksia. Se perustuu omaan tahtoon, jolloin lapsi pääsee omalla tavallaan vaikuttamaan kaikkiin omiin asioihinsa iästä ja kehitystasostaan riippumatta. Osallisuus on tapa työskennellä, varsinkin lastensuojelun työntekijöitä ajatellessa. Se on periaate, jota voi käyttää niin arjessa kuin yhteiskunnankin tasolla. (Osallisuuden ohjeistus 2012, 3 [Viitattu 28.10.2013].)

Mikko Orasen (2013, [Viitattu 26.10.2013]) mukaan osallistumisen avulla opetellaan elämään ja olemaan yhdessä. Hänen mielestään osallisuus on sitä, että lapsi on mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa lapsen edun turvaamiseksi tehtävää työtä. Osallisena ja mukana oleminen itseään käsittelevissä asioissa vaikuttaa ratkaisevasti myös lapsen oman identiteetin kehitykseen.

Osallisuus on siis tiedonkeruuta, joka tapahtuu ainoastaan lapsen hyödyn saavuttamiseksi, aikuisien, niin vanhempien, lastensuojeluyksikön työntekijöiden kuin myös sosiaalityöntekijän toimesta. Lapselta kerätyn tiedon avulla he yrittävät ymmärtää lasta ja hyödyntäen tietoa sosiaalityössä. (Hurtig, J. 2006, 193.)

Tasapainoinen arki, kokemus luottamuksesta ja turvallisuudesta ovat tärkeitä asioita lapselle ja hänen perheelleen. Tasapainoinen perhetilanne ja ihmissuhteet, tarvittavanlainen kasvatus sekä tietyt haasteet kasvattavat lapsen tunnetta luottamuksesta ja turvallisuudesta. (Helminen 2010, 15–16.) Lastensuojeluasiakkuus voi muuttaa luottamuksen ja turvallisuuden tunnetta, minkä eteen työntekijöiden tulee nähdä vaivaa lapsen kanssa työskennellessä.

Lapsella tulee olla turvallinen paikka, missä hän voi ilmaista itseään ja tuntemuksiinsa vapaasti ja ennen kaikkea, missä hän tuntee olevansa luotettavassa seurassa.

sa. Ei siis ole riittävää että lasta kuullaan kerran päätöksen tekoa varten, jonka jälkeen hänelle vain ilmoitetaan päätöksen tulos. Osallisuus on jatkuva prosessi – tai ainakin sen pitäisi olla onnistuakseen. Lapsen tulee olla tietoinen miksi, mistä asiasta ja miten tietoa hänestä tarvitaan. Osallisuus on myös sitä, että lasta ei kuulla jos hän ei itse sitä halua. (Kanaoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 183.) Tällöin tulee kunnioittaa lapsen omaa päätöstä, vaikka se ei kuulijalle olisikaan mieleinen.

Valokivi (2008, 42) tuo esille, että lapselle äänen antaminen on tärkeää, sillä se on voinut jäädä kuulematta aiemmin. On siis aika antaa ääni sellaiselle, joka jää usein kuulematta ja joka jää usein pelkästään kohteen asemaan. Usein on myös tärkeää antaa lapselle aikaa, esimerkiksi lastensuojeluyksikössä. Lapsen täytyy antaa tottua ja tutustua niin ympäristöön kuin sen ihmisiin. Tällaiset asiat voivat viedä aikaa, mutta saattavat helpottaa lapsen oloa.

Eskonen, Korpinen & Raitakari (2006, 22) kertovat lapsilähtöisyyden olevan tärkeää osallisuuden toteutumisen kannalta. Se tarkoittaa lapsen näkemistä aktiivisena toimijana, jolle on annettava tilaisuus osallistua, puhua ja tulla kuulluksi. Työntekijän on osattava omana erilaisia toimintatapoja osallisuuden tukemiseksi.

Arkisiin asioihin tottuminen ja niiden oppiminen ovat osa lastensuojeluyksikön arkea. Tällaisia voivat olla muun muassa siivoaminen, sängyn petaaminen joka päivä, ruoan syöminen tiettyyn aikaan jne. Lasta ohjataan ja opetetaan arkisista asioista, edellä mainittujen lisäksi myös kommunikoinnissa (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 31). Näitä asioita voidaan käyttää lasta osallistaessa. Esimerkiksi milloin ja miten siivoaminen tulisi tehdä, miten sänky pedataan ja minkälaista ruokaa lapset syövät.

Perheen voimavarat voivat vaikuttaa lapsen osallisuuteen. Ne perustuvat erilaisiin resursseihin, kuten ulkoisiin resursseihin ja sisäisiin resursseihin. Tällöin taloudellinen tilanne, vanhempien koulutus, ammatillinen asema ja asumistaso kuuluvat ulkoisiin resursseihin ja perheen historia, sosiaalinen verkosto, vanhempien ja lasten väliset suhteet kuuluvat sisäisiin resursseihin. (Helminen 2010, 28.) Jonkin aihealueen heikentyminen voi heikentää myös ihmisen voimavaroja. Kuten esimerkiksi työn tai asunnon menettäminen kuormittaa ihmistä. Henkilö voi menettää

yhden voimavaroistaan. On siis selvää, että sosiaaliset suhteet, kuin myös muuta niin iloa kuin suruakin tuottavat asiat vaikuttavat lapsen ja perheen hyvinvointiin. Tällaisten tärkeiden suhteiden ylläpito ja parantaminen kuuluu usein osaksi lastensuojelutyön tavoitteita.

3.2 Osallisuus työntekijän näkökulmasta

Puustinen-Korhonen (2013, 49–50) kertoo kunnille tehdyn lastensuojelukyselyn tuloksista, jotka olivat osittain huolestuttavan kuuloisia. Hän kertoo eri kuntien ehdottaneen lukuisia eri toimenpiteitä lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Neljäs näistä ehdotuksista oli lasten oikeuksien ja osallisuuden toteutuminen. Yli puolet kaikista johtavista viranhaltijoista, jotka vastasivat kyselyyn, olivat maininneet osallisuuden ja lapsen oikeuksien toteutumisen olevan yksi kehitettävä kohde tulevaisuudessa. Osallisuus on siis aihe, joka vaatii paljon kehittämistä tulevaisuudessa.

Tästä johtunee, miksi Kjellberg ja Kanerva (2004, 74) toteavat, että osallisuudelle ei ole olemassa käytännön malleja tai sitten niitä ei tunneta tarpeeksi hyvin. Ei ole olemassa mitään tiettyä kaavaa, jonka mukaan lapsen kanssa toimitaan ja jonka ansiosta lapsen osallisuus paranee. Muukkosen (2008, 148) kuitenkin toteaa, että osallisuus on kokemuksellista ja sen arviointi tapahtuu parhaiten tekijältä itseltään. Sen kokeminen on henkilökohtainen, mikä ansaitsee tulla myös kuulluksi. Tässä tapauksessa ainoastaan lapsi voi olla tekijänä arvioija. Lapsen tulee siis tuoda kehitysehdotuksensa esille, jotta tilannetta saataisiin tarvittaessa parannettua.

Osallisuutta voidaan kuitenkin lisätä harrastusten avulla, auttamalla lasta sosiaalisten suhteiden luomisessa esimerkiksi koulussa tai naapuruston lasten kanssa. Harrastus on yleensä jokin lapselle mieleinen toiminta, joka tuo hänelle onnistumisen kokemuksia, lisää itsetuntoa ja josta lapsi löytää uusia ystäviä. Näin ollen harrastuksen löytäminen auttaa lasta sitomaan uusia sosiaalisia suhteita tai vahvistamaan aiempia suhteita. Tämä voi tapahtua esimerkiksi aikuisen ihmisen kannustuksesta harrastusta etsiessä tai sitä jatkaessa, jos lapsi haluaisi lopettaa harrastuksensa.

Vilpas ja Tast (2011,146) kertovat, että osallisuutta ei voi ennustaa suunnitelman tai toimintaympäristön perusteella. Aikuisen tehtävä on rakentaa rikas toimintaympäristö, ylläpitää ja uudistaa sitä mielenkiinnon pysymiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Lisäksi aikuisen täytyy antaa lapsellekin tilaisuus olla mukana rakentamassa toimintaympäristöä, mikä taas on osaltaan myös lasta osallistavaa. Lapsen vanhetessa kiinnostuksen kohteet muuttuvat. Tällöin hän kiinnostuu erilaisista asioista, eivätkä ennen niin kiinnostavat asiat, ole enää kiinnostavia.

Ruokojärven ja Luukkosen (2011, 52–53) mukaan osallisuuden lisääminen vaatii työskentely- ja ajattelutavan muutosta. Asiasta täytyy keskustella yhteisössä uudestaan ja uudestaan ajatuksien vaihtamisen ja sopivan työskentelytavan löytämiseksi. Osallisuuden lisääntyminen edellyttää, että aikuinen on herkkä lapsen ideoille ja valmis toteuttamaan ne yhdessä lapsen kanssa. Aikuisen täytyy jakaa lapsen innostus ja pysähtyä kuuntelemaan häntä.

Vilpas ja Tast (2011, 147) sanovat, että lapsen osallisuuden tukeminen tulee syvältä kasvattajansa arvoista, kokemuksista ja asenteista. Tämä vaikuttaa suuresti miten aikuinen tai kasvattaja kohtaa lapsen. Lapsi tulee kohdata aidosti, usein aikuisen täytyy olla vähän ”herkillä” ja tulkita tilannetta. Ihmisen arvot näkyvät muun muassa oman elämänsä ja ymmärryksemme perustana. Näiden mukaan ihminen myös päättää, mikä on oikea tapa toimia. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi lastensuojeluyksikössä työntekijän miettiessä hyvää tapaa kohdata lapsi.

Perheen voimavarat perustuvat erilaisiin resursseihin, kuten ulkoisiin resursseihin ja sisäisiin resursseihin. Taloudellinen tilanne, vanhempien koulutus, ammatillinen asema ja asumistaso kuuluvat ulkoisiin resursseihin ja perheen historia, sosiaalinen verkosto, vanhempien ja lasten väliset suhteet kuuluvat sisäisiin resursseihin. (Helminen 2010, 28.) On siis selvää, että sosiaaliset suhteet vaikuttavat lapsen ja perheen hyvinvointiin. Tällaisten tärkeiden suhteiden ylläpito ja parantaminen kuuluu usein osaksi lastensuojelutyön tavoitteita.

Lapset ovat osallisia jo syntyessään, tällöin se vain näkyy heidän suhteessaan perheenjäseniin ja ympäristöön. Tällainen varhainen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen perusturvallisuuden, minäkuvan ja sosiaalisten taitojen kehitykselle. Myös lapsen kokemalla turvallisella kiintymyssuhteella on suuri merkitys lapsen sosiaalista

kehitystä ja näin ollen osallisuutta pohtiessa. Kokemus kuulluksi tulemisesta ja psyykkisestä läsnäolosta lisäävät lapsen vuorovaikutustaitoja, kannustavat sosiaalisuuteen myönteisellä tavalla ja näin ollen lisää osallisuuden tunnetta. (Uusitalo & Laakso 2005, 45–46.)

Jorosen (2006, 42–43) mukaan lapsi kokee perheen osallisuuden hyvin tärkeänä osana elämäänsä. Vanhempien tulee olla kiinnostunut lapsesta ja hänen arjestaan. Yhteinen tekeminen ja harrastaminen perheen kesken lisäävät osallisuuden tunnetta ja lapsi kokee tällaiset hetket hyvin tärkeänä. Lapsi ei aina tarvitse mitään tiettyä toimintaa perheensä kanssa, vaan hän nauttii vain yhteisestä oleilustakin. Lapsen ääni – Tarina minulta (2011, 10 [Viitattu 21.11.2013]) julkaisu kertoo, että osallisuus on oppimista, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa lapsen ympäristön kautta. Siihen vaikuttavat yhteisön ja yksilön kokemukset ja niihin liittyvät tunteet. Lapsi voi tulla osalliseksi vain, jos hän on jonkin yhteisön, kuten esimerkiksi perheen jäsen.

Kuulluksi tuleminen on mahtava tunne, Hurtig (2006, 184–185, 193) kertoo, miten raskaan asian kertominen lapsena aikuiselle voi muuttaa jopa lapsen koko elämän positiiviseen suuntaan. Toisaalta, se voi myös olla syy lapsen elämän vaikeutumiseen. Lapsi on haavoittuvainen, varsinkin lastensuojelun asiakkaana. Lapsen hyvinvointi on usein muista riippuvainen. On mahdollista, että lasta kuormitetaan liialla tiedolla, jota hänen ei tarvitse tietää, esimerkiksi perheessä tapahtuneeseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai väkivaltaan liittyen. Ammattilaisen täytyy kuitenkin ymmärtää, että lapselta tiedon antaminen aikuiselle silloinkin, kun tieto ei aiheuta mitään muutosta, voi olla lapselle hyvin tärkeää.

Hurtig (2006, 185) kertoo myös, että aikuiselle kertominen voi myös aiheuttaa negatiivisia asioita lapsen elämässä, jolloin lapsi on menettää luottamuksensa aikuisen ihmiseen. Vaikka se kerta, kun lapsi kertoi aikuiselle jotain ja se johti negatiiviseen tilanteeseen tai asiaan lapsen elämässä, se ei tarkoita että tuntemuksista ja havainnoistaan kertominen olisi väärä ratkaisu. Lapsi kuitenkin saattaa ajatella näin, jolloin asiasta on muodostunut jo jonkinlainen miellejohde.

3.3 Osallisuuden merkitys lapselle

Osallisuuden merkitys lapselle on moninainen. Orasen (2013 [Viitattu 26.10.2013]) mukaan osallisuus vahvistaa lapsen käsitystä itsestään ja hänen mielipiteidensä arvosta. Kuulluksi tuleminen on myös hyvää harjoittelua kansalaisen taitoja opetellessa. Osallisuudella voi olla myös voimaannuttava vaikutus, jolloin se voi ehkäistä lapsen syrjäytymisen tai syrjäyttämisen. Lisäksi se muuttaa aikuisten käsitystä lapsista, jolloin myös aiemmin hiljaisten tai puhumattomien näkemys saadaan kuuluviin. Aikuiset saavat mahdollisuuden osoittaa kunnioitusta lasten mielipiteille ja ajatuksille. Palvelun laatu parantuu, kun asiakkaiden näkemykset otetaan huomioon alusta lähtien. Lasten tilanne ja yksilölliset tarpeet saavat enemmän näkyvyyttä, jolloin myös aikuiset saavat ottaa vastuuta omasta toiminnastaan.

Osallisuuden lisääntyessä lapsen elämässä tapahtuu selviä muutoksia, kuten palvelun laadun parantuminen. Lapsi pystyy suojelemaan itseään paremmin, sillä hän tunnistaa epäoikeudenmukaisuuden ja tietää mitä täytyy tehdä. Hän selvittää tilanteen itse tai kertoo siitä jollekin aikuiselle. Itseluottamuksen ja arvostuksen lisäksi ongelmanratkaisutaitojen ja vuorovaikutustaitojen käyttö paranee. Lapsi oppii ajattelemaan asioita erilaisista näkökulmista. Sen lisäksi että lapsi huomaa, miten hän voi vaikuttaa asioihin positiivisella tavalla, hän huomaa voivansa vaikuttaa koko yhteisön elämään näiden positiivisten vaikutusten kautta. (Osallisuuden ohjeistus 2012, 4 [Viitattu 28.10.2013])

Orasen (2007, 16 [Viitattu 4.11.2013]) mukaan lapsen osallisuutta pohtiessa esimerkiksi asiakassuunnitteluneuvotteluissa, osallisuuden toteutuminen mahdollistaa sosiaalityöntekijän herkistymisen lapsen kuulemiselle. Tämän kautta sosiaalityöntekijä voi saada välineitä lapsen kokemusten ja ajatusten ymmärtämiseen. Lapsen läsnäolo tuo myös suoraa palautetta niin lastensuojeluyksikölle kuin sosiaalityölle, joten sillä on suora vaikutus työskentelyn vaikuttavuuteen ja päätöksentekoon.

Osallisuus omaan elämään ja läheisten ihmisten kanssa on tärkeintä lapsen osallisuudessa. Lapsen osallisuus on usein kuitenkin rajoitettua siihen, mitä aikuiset häneltä kysyvät. Tällaisesta tilanteesta tulee sellainen mielikuva, että osallisuus on vain vastaamista aikuisen esittämiin kysymyksiin, kun näin ei pitäisi olla. Lapsen

osallisuuden tulisi olla sellaista, että lapsi tuo mielipiteensä ilmi omasta aloitteestaan, omista lähtökohdistaan. Näin lapsesta tehtäisiin näkyvämpi, kuin myös hänen tekemisistään ja mielipiteistään. Lapsen äänen ei tulisi rajoittua esimerkiksi vain niiden käyttöön, joilla on eniten rohkeutta puhella enemmän, vaan se kuuluu kaikille lapsille. (Lapsen ääni 2011, 6. [Viitattu 21.11.2013])

Lapsen ääni – Tarina minulta (2011, 8 [Viitattu 21.11.2013]) julkaisun mukaan osallisuus tapahtuu hänen kykyjensä mukaisesti ja hänen omalla tahdillaan. Lasten tulee saada vaikuttaa kehitettävän tai heidän mielipidettään kaipaavan, osallistavan asian etenemiseen, sisältöön ja muotoon. Osallisuus on kuitenkin aina vapaaehtoisuuteen perustuvaa, eli lapsien ei ole pakko osallistua, mutta he voivat silti olla osallisia asiassa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUMINEN

4.1 Kuvaus lastensuojeluyksiköstä

Opinnäytetyöni aihe tuli tilauksena eräältä Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevasta lastensuojeluyksiköstä omavalvontaan liittyen. Tutkimuksen kohteena ovat alakouluikäiset lapset, jotka asuvat tässä kyseisessä lastensuojeluyksikössä. Asiakkaat ovat kouluikäisiä lapsia, joista osa on asunut yksikössä useamman vuoden ajan. Tähän kyseisessä lastensuojeluyksikössä asuu alle viisitoista lasta. Lastensuojeluyksikön päätoiminta on sijaishuoltoyksikkönä toimiminen lasten arjessa ja elämissä. Lapset ovat siis kaikenikäisiä ja heidän sijoituksensa ovat lyhyt- tai pitkäkestoisia lastensuojeluyksikössä. Tutkimuksen kohteena ovatkin lapset, jotka asuvat yksikössä tutkimuksen aikana, jolloin myös tutkimuksen tulokset ovat mahdollisimman luotettavia ja ajankohtaisia.

Lastensuojeluyksikön esite kuvaa yksikön toimintaa ja tavoitetta. Lastensuojeluyksikön tavoite on toimia lasten hyväksi, tukea sosiaalisia suhteita, lapsen osallisuutta ja turvata lapsuus. Lastensuojeluyksikön tavoitteena on, että lapsi kokee turvallisuuden tunnetta niin vuorovaikutussuhteessaan yksikön työntekijöiden kanssa, sekä yksikön arjessa fyysisesti.

Arki onkin strukturoitua ja tavoitteellista, lasta pyritään kohtelemaan inhimillisesti ja lapsen omia tarpeita kuunnellen. Lastensuojeluyksikkö pyrkii turvaamaan ja tukemaan lapsen sosiaalisia suhteita niin ystäviin kuin perheenjäseniinsä. Vaikka arkea eletäänkin tiettyjen sääntöjen mukaisesti ja aikuisen ohjaamana, lapselle annetaan mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa jolloin sääntöjen noudattaminen ei ole se tärkein asia. Lapsen osallisuutta tuetaan muun muassa harrastusta ja koulupaikkaa etsiessä, sekä talon yhteistä toimintaa suunniteltaessa. Lastensuojeluyksikkö työskentelee tiiviissä yhteistyössä lapsen koulun, sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Yksikön työntekijät omaavat erityisosaamista, josta on paljon hyötyä haastavissa tilanteissa.

4.2 Tutkimuksen lähtökohdat

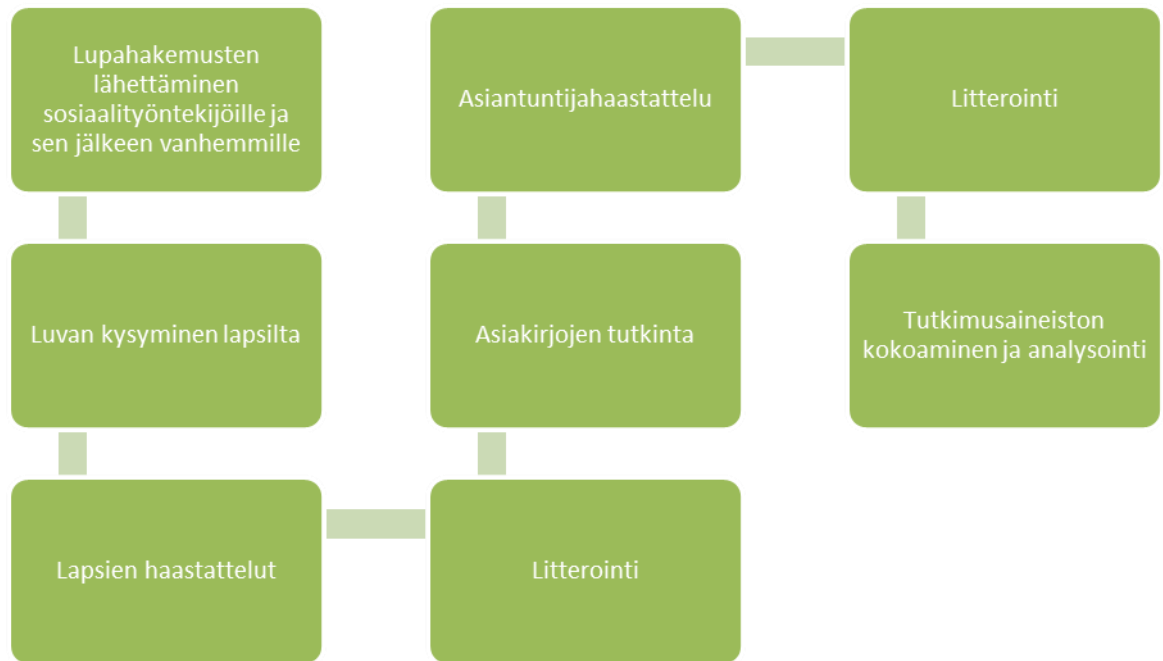
Tutkimuskysymykseni tässä opinnäytetyön tutkimuksessa olivat:

1. Mitä osallisuus on lasten näkökulmasta?
2. Miten osallisuutta tuetaan lasten näkökulmasta lastensuojeluyksikössä?

Tutkimuskysymykset käsittelevät osallisuutta lastensuojeluyksikössä. Pyrin selvittämään millaisia kokemuksia lapsilla on osallisuudesta ja miten se näkyy lapsen jokapäiväisessä elämässä. Lisäksi halusin selvittää, miten työntekijät vastaavat lasten tarpeisiin osallisuuteen liittyen, lasten nykyisessä tilanteessa lastensuojeluyksikössä.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lasten osallisuutta tuetaan lastensuojeluyksikössä. Kuten olen jo aiemmin maininnut, tutkimus tulee osaksi lastensuojeluyksikön omavalvontaa. Ennakkoluulojeni takia ajattelin, että lapset voivat olla hyvin vaikeita haastateltavia, että he eivät kertoisi minulle mitään, koska olin heille ennestään tuntematon henkilö. Lastensuojelun asiakkaat voivat ymmärrettävästi olla epäluuloisia uusia ihmisiä kohtaan. Saattoi myös olla, että tuntemattomuuteni oli hyvä asia tutkimusta tehdessä. Kun kyse on arkisista asioista, lasten viihtyvyydestä ja kokemuksista, on hyvä että asiaa tutkii joku, jota ei nähdä lastensuojeluyksikön arjessa ja joka ei tunne henkilökuntaa tai asiakkaita. Tällaisessa tilanteessa tuntemattomalle saattaa olla helpompi kertoa mistä asiasta ei pidä tai mikä asia tulisi olla toisin. Tuntematon henkilö voi myös nähdä asioita, jotka eivät olisi tulleet ilmi, jos tutkimuksen olisi tehnyt joku esimerkiksi työyhteisön henkilö.

Tutkimuksen haastatteluihin osallistui kolme lasta ja yksi työntekijä samasta lastensuojeluyksiköstä. Tutkimuksen kohde muuttui hieman työstämisen lomassa. Lastensuojelun asiakkaiden tilanteet voivat muuttua nopeasti ja lapset voivat olla epäluuloisia vieraita ihmisiä kohtaan. Lupien hakeminen oli pitkä prosessi. En voi olla varma, mutta luulen sen vaikuttaneen tutkimuksen osallistujiin lasten keskuudessa. Yksikkö, sen toiminta ja asiakkaat olivat minulle täysin vieraita ennen opinnäytetyön aloittamista. En siis tavannut asiakkaita tai pyrkinyt luomaan syvempää suhdetta heihin.

Kuvio 1: Opinnäytetyön tutkimuksen prosessikuvaus

Aloin suunnittelemaan opinnäytetyötäni vuoden 2012 joulukuussa. Aihe oli silloin jo valmiina, mutta toteutus ynnä muut vielä hukassa. Opinnäytetyön suunnittelu tapahtui yhteistyössä opettajani ja tilaaja yrityksen kanssa. Tutustuttuani erilaisiin materiaaleihin osallisuudesta ja suunnitelman ollessa selvillä aloin valmistautumaan haastatteluihin.

Lapsien haastatteluja varten tarvittavia lupia sai hakea monesta eri paikasta. Prosessi vei enemmän aikaa, mitä ajattelin. Ensimmäiset lupahakemukset lähetettiin lapsen sijoittaneen kunnan sosiaalityöntekijöille ja lautakunnalle. Hyväksytyn vastauksen tultaessa lähestyin lasten vanhempia lupahakemuksien kautta. Lastensuojeluyksikkö lähetti edellä mainitut lupahakemukset sosiaalityöntekijöille ja vanhemmille. (Liite 1-5.) Tämän jälkeen vierailin lastensuojeluyksikössä tapaamassa ja keskustelemassa lasten kanssa, jolloin esittelin tutkimukseni ja pyysin heiltä lupaa haastattelua varten. Kaikki lapset eivät lupautuneet haastatteluun, vaan osa kieltäytyi vaikka vanhemmat ja lapsen sosiaalityöntekijä olivat jo antaneet luvan. Esitellessäni tutkimusta ja lupaa kysyessäni kiinnitin huomiota omaan läpinäkyväyteni. Haastattelu oli vapaaehtoinen ja ketään lasta ei painostettu mukaan. Kiinnitin itse huomiota siihen, etten itse vaikuta lasten vastauksiin lupaa kysyttäessä. Halusin lasten vastaavan oman mielipiteensä mukaisesti.

4.3 Tutkimusmenetelmien kuvaus

Tutkimus suoritettiin laadullisena tutkimuksena, yksilöhaastatteluina ja lastensuojeluyksikön valmiiden materiaalien pohjalta. Haastatteluun osallistuivat jotkut alakäiset lastensuojeluyksikössä asuvat lapset ja yksi työntekijä lastensuojeluyksiköstä. Tutkimus tehtiin lastensuojeluyksikön ja lasten nykyiseen tilanteeseen viitaten, keskittyen siis ainoastaan tähän hetkeen. Haastattelut käytiin lastensuojeluyksikön tiloissa lasten omissa huoneissa. Osa haastatteluista käytiin keskustelunomaisesti lapsen samalla tehden jotain.

Alasuutarin (2011, 38–39) mukaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ei vaadi kovin monta haastattelua. Suuri haastateltava joukko ei ole tarpeen eikä sitä tarvitse analysoida tilastollisesti. Lisäksi tutkimus ulottuu yhden asian tai ilmiön ympärille, joten tutkimus ei ole määrällisesti tai käsitteellisesti kovin laaja. Tällöin fokus on erilaisissa asioissa. Laadullinen tutkimus voidaan jakaa kahteen osaan – havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen.

Tällainen tutkimustapa sopi hyvin tutkimukselle, sillä omassa tutkimuksessani haastateltavia oli vain muutama. Lisäksi tutkimus oli hyvä sovittaa yhden laajan käsitteen ja teeman ympärille - osallisuuden, jolloin voi syventyä tutkimuksen tuloksiin. Yksilöhaastatteluissa pystyin keskittymään yhteen ihmiseen ja teemaan kerrallaan.

Tavoitteena oli selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta ja saadusta tuesta ja selvittää miten lapset kokivat palvelun nykyisessä muodossaan. Osallisuuteen liittyi monia asioita, kuten luottamus toiseen ihmiseen, sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys, turvallisuuden tunne, kuulluksi tuleminen ja ymmärretyksi tuleminen, omana itsenä oleminen ja tunne vaikuttamisen mahdollisuuksista. Näistä aiheista kehittyikin erilaisia kategorioita, joiden kautta haastattelurunko muodostui. (Liite 6.)

Tein haastattelun kysymysrunгон lastensuojeluyksikön toivomusten pohjalta ja yhteistyössä yksikön työntekijän kanssa. Kysymykset tuli miettiä tarkasti, vaikken voinutkaan varautua täysin haastattelutilannetta varten. Halusin kysellä asiakkailta avoimia kysymyksiä, mihin pyrinkin. Tein haastattelurunkoon 13 kysymystä, mutta yksi kysymys saattoi sisältää usean lisäkysymyksen, varsinkin lasten haastatte-

luissa. Tällä tavoin pystyin saamaan tarkempaa aineistoa ja varmistamaan, että ymmärsin mitä lapsi tarkoitti vastauksellaan. Osa haastattelun aiheista oli lapselle haasteellisia, koska lapselle täytyi selittää mitä tietyt kysymykset tarkoittavat esimerkiksi lapsen oikeuksiin ja osallisuuden tunteeseen liittyvissä kysymyksissä.

Asiantuntijahaastattelun haastattelurunko on samanlainen kuin lastenkin, mutta kysymykset on kysytty yksinkertaisemmin ja selkeämmin avoimina kysymyksinä. Jotkin kysymyksistä on myös kysytty lasten näkökulmasta, kuten esimerkiksi viimeisin kysymys, joka käsitteli kehitysehdotuksia. Kysyin siis, mitä työntekijä asiantuntijana luulisi lasten ehdottaneen kehitysehdotuksena.

Kysymysten asettelu suunnitelluista muuttui keskustelun edetessä haastattelussa. Huomasin itse jännittävänä haastatteluita, yritin kuitenkin olla rento, mukava ja helposti lähestyttävissä oleva henkilö haastatteluissa. Lapsillahan ei ollut mitään velvollisuutta vastata kysymyksiini tai suostua haastatteluun, olinhan heille vain joku tuntematon naisihminen. Myöhemmin litteroidessa huomasin olleeni hyvin jännittynyt, mutta sitä ei huomattu haastelluista henkilöistä.

Oli tärkeää, että lasten haastatteluissa ympäristö olisi mukava ja lapselle tuttu. Teinkin kaikki lasten haastattelut kahden kesken lasten omissa huoneissa rauhalliseen aikaan. Osa haastatteluista tehtiin viikonloppuna, kun paikalla oli vähemmän lapsia muiden ollessa kotilomilla. Lasten oli välillä vaikea keskittyä ja he kiinnittivätkin välillä huomiota haastateltavan puhetyyliin tai vastausten ylöskirjoittamiseen, jolloin he huomauttivat asiasta kesken haastattelun.

4.4 Aineiston analysointi

Haastattelut äänitettiin nauhurilla ja litteroitiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Litterointi tapahtui sanatarkasti, vaikka haastattelussa puhuttiin välillä aiheen ohitse. Tein itse omia muistiinpanoja joka haastattelusta, asioista jotka jäivät päällimmäisenä mieleen vastauksesta. Aineistoa analysoitaessa huomasin muistavani haastattelujen tunnelmat ja miten haastateltava käyttäytyi haastattelun aikana.

Yksi tutkimuksen haasteista oli se, kun haastateltavat eivät tunteneet minua en-tuudestaan. He saattoivat siis olla epäluuloisia koko tutkimusta tai tuntematonta henkilöä kohtaan. Lapset ja nuoret voivat olla hyvin vaikeita haastateltavia. On useita asioita, joita minun tulee huomioida. Tällaisia ovat muun muassa ympäristö ja sen vaikutukset, oma käytökseni ja sen päivän aiemmat tapahtumat.

Litteroidun tutkimusaineiston analysointi alkoi omien muistikuvieni ja materiaalin pohjalta, jolloin aloin tutustumaan materiaaliin tarkemmin ja pelkistämään sitä. Alasuutari (2011, 40) kertoo, että havaintojen pelkistäminen tarkoittaa aineiston näkemistä ainoastaan yhdestä näkökulmasta. Havainnon tulee tässä tapauksessa olla joko haastattelun tai muuten tutkimuksen aiheeseen olennaisesti liittyvä. Pelkistetty aineisto käydään läpi uudestaan, tällä kertaa havaintojen yhdistämiseksi. Tutkijana minun tuli löytää yhteinen piirre tai muu yhdistävä tekijä, jolloin havainto voidaan yhdistää toiseen havaintoon. Tällä tavoin tutkimuksen tuloksetkin ovat selkeämmät.

Haastattelujen ja asiakirja-aineiston ollessa paperilla aloin jaottelemaan vastauksia eri kategorioihin aihealueiden mukaisesti. Tämän jälkeen aloin yhdistelemään joi-takin aihealueita, jotka tuntuivat olevan hyvin lähellä toisiaan. Itse tekemäni tutki-mus alkoi selkiytyä toden teolla ja kokonaisuus muodostui entistä selkeämmäksi. Jaottelu tapahtui vastauksia vertailemalla, lisäksi pohdin mitä vastaus tarkoittaisi käytännössä. Tutkimustulosten selvittäminen vaati paljon aikaa ja ajatustyötä. Ver-tailin vastauksia keskenään jaotellakseni tuloksia pienempiin ryhmiin. Tämän jäl-keen peilailin tuloksia teoriaosuuteen ja tutkimuskysymyksiin mielessäni. Kaiken tämän jälkeen aloin kirjaamaan tuloksia ylös tarkemmin.

Tutkimustuloksia esittelevässä kappaleessa on jonkin verran sitaatteja elävöittä-mässä tekstiä. Sitaatit on sanottu haastatteluissa tai ne ovat tulleet ilmi asiakirjois-sa, jolloin ne kirjataan suorina lainauksina. Näitä sitaatteja ei ole muokattu miten-kään ja osa niistä voi olla lainauksia keskeltä lausetta, sen sisältöä kuitenkin muuttamatta tai vääristämättä. Lasten haastattelut on merkattu H1, H2 ja H3. Työntekijälle tehty asiantuntijahaastattelu on merkattu merkillä H4.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastattelut tehtiin lastensuojeluyksikköä paljastamatta, jotta haastateltavien henkilöllisyys jää paljastumatta. Lisäksi haastateltavien nimiä ei mainita muissa lupahakemuksissa kuin sosiaalityöntekijöiltä saamissa. Säilytän itse lupahakemuksia turvallisessa paikassa ja hävitän ne sitten, kun niitä ei tarvita. Mainitsin edellä mainitut asiat myös lupahakemuksissa, joten myös haastateltavat ovat näistä seikoista tietoisia.

Haastatteluja litteroidessa, huomasin olleeni hyvin jännittynyt haastattelutilanteessa. Pohdin miten se vaikutti joihinkin kysymyksiin. ettei aina meinannut pysyä asiassa ja jälkeinpäin olisi halunnut kysyä jotain muuta tai jotenkin erilailla. Joissakin tilanteissa olisi halunnut vaatia lisää tarkennusta vastaukseen lisäkysymyksen avulla. Huomasin että välillä olisin voinut antaa enemmän vastausaikaa.

Haastattelujen litteroidussa materiaalissa ei mainita henkilöiden tai lastensuojeluyksikön nimiä, vaikka ne olisikin mainittu haastattelussa. En myöskään mainitse haastateltavien ikiä suojellakseni heidän henkilöllisyyttä ja tunnistettavuutta.

Haastattelut vaativat lupahakemukset kunnan sosiaalityöntekijöiltä ja lasten vanhemmilta. Lupahakemuksien teko ja lupien saaminen veikin odotettua enemmän aikaa ja myöhästyin vähän omasta aikataulustani. Vanhemmat saivat muutaman viikon aikaa vastata lupakyselyyn, jonka ajattelin olevan sopiva aika. Jos olisin antanut enemmän aikaa, lupahakemus olisi voitu laittaa syrjään ja sitten se olisi voitu unohtaa palauttaa vaikka vanhemmat olisivatkin antaneet luvan.

Koska lastensuojeluyksikön asiakkaiden henkilöllisyydet ovat salaisia salassapitovelvollisuuden takia, lastensuojeluyksikön lähiesimies lähetti lupahakemukset lapsen sijoittaneelle kunnalle ja lasten vanhemmille. Luvat lähetettiin vanhemmille kirjeitse ja sähköpostitse sosiaalityöntekijöille.

Myönteisten vastausten saavuttua tapasin lapset henkilökohtaisesti lastensuojeluyksikön työntekijän läsnä ollessa. Selitin lapsille miksi haluaisin haastatella heitä ja minkälaisista asioista keskustelisimme haastattelussa. Lasten lupahakemuksissa pyydettiin ainoastaan rastia ”kyllä” tai ”ei” vastauksen kohdalle. Ei siis nimiä henkilöllisyyksien suojaamiseksi.

4.6 Haastattelutilanteen ja asiakirjamateriaalin kuvaus

Haastatteluun osallistui kolme lasta ja yksi työntekijä. Lasten haastattelut tehtiin heidän omissa huoneissa keskustelunomaisina yksilöhaastatteluina, joten kysymykset vaihtelivat jonkin verran joka lapsen kohdalla. Pyrin haastattelemaan lapsia avoimien kysymysten avulla, mutta jouduin välillä selittämään mitä jokin käsite tarkoitti, jolloin vastaus saattoi olla vain yhden sanan ”kyllä” tai ”ei”. Koin tämän kuitenkin paremmaksi vaihtoehdoksi kuin sen, että lapsi ja haastattelija olisivat saattaneet puhua täysin eri asioista. Joten varmistaminen oli välillä tarpeen.

Teemahaastattelu lapsille toi esille asiakasnäkökulmaa ja tämänhetkistä tilannetta. Lapset ovat usein suoria ja kertovat totuuden. He olivat avoimia ja kertoivat minulle avoimesti asioita, joita en osannut ennakoida. Tutkimusta tehdessäni yllätyin, miten hienoja ja fiksuja vastauksia lapset antoivat. Osa vastauksista tuntui niin syvällisiltä, että se sai aikuisen herkistymään. Lapset ymmärtävät ja havainnoivat paljon, joten totesin, että heidän ehdotuksiaan kannattaa kuunnella.

Yksilöhaastatteluna tapahtunut asiantuntijahaastattelu oli erilainen verrattaessa lasten haastatteluihin. Haastattelu käytiin sekä työntekijän, että lapsen näkökulmasta. Asiantuntijan näkökulma kertoi, miten lapsen osallisuus otetaan huomioon lastensuojeluyksikön toiminnassa. Tällainen tieto ei tule pelkästään havainnoimalla arkea tai papereita lukiessa. Tällaisen tiedon saaminen vaati jonkun työntekijän haastattelua. Asiantuntijan teemahaastattelun tavoitteena on selvittää miten lasten osallisuutta huomioidaan nykyisessä toiminnassa ja käytännöissä lastensuojeluyksikössä. Hän tuo esille oman näkökulmansa lasten osallisuuteen.

Tutkimuksessa käytetty muu aineisto oli lastensuojeluyksikön lasten itse luomaa asiakirja-aineistoa. Asiakirjoista käytettiin viisitoista kappaletta tätä tutkimusta varten. Kävin tutkimassa asiakirjoja lastensuojeluyksikössä. Aineistot ovat viideltätoista viimeisimmältä kokoukselta, mutta jokaisesta kokouksesta ei ollut asiakirjaa. Kokoukset eivät välttämättä olleet siis peräkkäisiä, sillä joistakin kokouksista ei ollut tehty asiakirjaa.

Kokouksen aiheet ovat peräisin kokouslaatikosta, jonne lapset vievät omat kokouksen asiaehdotukset. Aiheet ovat arkisia ja lasten elämään lastensuojeluyksikös-

sä liittyviä ja ne käsitellään yhdessä yksikön lasten ja työntekijän läsnä ollessa. Kaikkia asioita ei voida päättää lasten ja yhden työntekijän turvin, vaan niitä täytyy viedä eteenpäin muiden työntekijöiden tai lapsen sosiaalityöntekijän tietoon.

Aineisto oli kirjoittajansa, eli jonkin lapsen näköinen. Lapset olivat siis itse kirjoittaneet muistiinpanoja, joista kävi ilmi mitä kokouksessa tapahtui, läsnäolijat ja mitä kokouksessa käsiteltiin. Tämän jälkeen osa lapsista oli kirjoittanut muistiinpanot puhtaaksi tietokoneella ja laittaneet ne kansioon muiden nähtäväksi. Jokaisen lasten kokouksen alussa oli valittu puheenjohtaja, sihteeri ja tarkastajat. Jokainen läsnäolija oli myös merkattu asiakirjoihin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lapsen vaikutus omiin asioihin

Osa lapsista oli sitä mieltä, että he saavat päättää ja vaikuttaa omiin asioihin, kuten päivän aktiviteetteihin ja harrastusten valintaan. Yhden lapsen mielestä hän ei saa päättää omista asioistaan, vaan aikuiset sekaantuvat niihin joskus, esimerkiksi silloin kun hän on tehnyt jotain kiellettyä. Hän kuitenkin koki, että asioihin puuttuminen on hyvä asia.

Joo ne välillä puuttuu mun asioihin. Jos mä teen vaikka jotakin kiellettyä. (H2)

Asiantuntijan haastattelusta kävi ilmi, että lastensuojelun arjessa lapset saavat pääsääntöisesti vaikuttaa kaikkiin asioihin. Aikuiset, tässä tapauksessa yksikön työntekijät ovat luoneet tietynlaiset raamit, minkä mukaan päivärytmi tai säännöt on tehty. Lapsen kehittyessä ja kasvaessa joistakin asioista voidaan kuitenkin joustaa. Omia mielipiteitä onkin tuotu ilmi muun muassa yksikön sisällä tapahtuvissa lasten kokouksissa.

Lasten kokoukset ovat yksi menetelmä tulla kuulluksi. Niiden aiheet koostuvat lastensuojeluyksikön sisätiloissa sijaitsevan postilaatikon sisällöstä, jonne lapset voivat kirjoittaa aiheita paperille ja laittaa postilaatikkoon odottamaan seuraavaa kokousta. Lasten kokouksia pidetään joka toinen viikko. Kokouksista kootun asiakirja-aineiston perusteella voisi todeta, että lapsien esittämät aiheet ovat sellaisia, jotka lapset kokevat epäreiluin haluten niihin muutoksia. Lapset saavat myös tehdä itse päätöksiä äänestämällä lasten kokouksessa esitetystä aiheesta. Jotkin aiheet kuitenkin ovat sellaisia, joita pelkästään lapset eivät voi päättää.

Haastateltu asiantuntija toi esille, että lapsen tullessa kaltoin kohdelluksi tai hän kokee joutuneensa epäoikeudenmukaisuuden uhriksi, lapsi tuo tunteensa voimakkaasti esille esimerkiksi suuttumuksen kautta. Tällaiset asiat kantautuvat usein työntekijän korviin, jolloin työntekijä kannustaa lasta tekemään asialle jotain, jolloin lapsella on mahdollisuus ottaa asia esille lasten kokouksessa.

Asiantuntija kertoi myös, että asioista päätetään lasten ja kokouksessa mukana olleen aikuisen äänestyksellä, paitsi jos asia vaatii syvempää pohdintaa muiden työntekijöiden kanssa tai jos asia on sellainen josta täytyisi puhua esimerkiksi lapsen sosiaalityöntekijän kanssa. Asiasta voidaan keskustella henkilökuntapalaverissa tai lapsen asiakassuunnitelmaneuvoittelussa.

Mutta että kyllä periaattees joka asiaa voi vaikuttaa että jopa siihen että missä, mitä koulua käy. Että meillä on esimerkiksi lapsen aloitteesta muutettu hänen kouluansa että en mä yhtäkkiä keksi mitään mihin se ei voisi sanoa omaa mielipidettensä. (H4)

5.2 Harrastus osana osallisuutta

Lasten ja asiantuntijan haastatteluista kävi ilmi, että lapsen omahoitaja oli auttanut jokaista lasta löytämään harrastuksen. Lapset kertoivat kuulleensa harrastuksista myös kavereiltaan tai koulusta. Lasten harrastaminen oli nyt yleisempää kuin ennen lastensuojeluyksikköön muuttamista. Uuden harrastuksen etsiminen ja aloittaminen on osallisuutta, sillä se laittaa lapsen liikkeelle ja lapsi saa ilmaista mielipidettään sitä etsiessä. Lapsi myös saa harrastuksesta paljon muutakin kun itsensä toteuttamista, kuten laajemman sosiaalisen verkoston ja itseluottamusta onnistumisten kautta. Itseluottamus nousee muun muassa sen takia, että harrastus on lapselle sopiva, hänen taitojaan mukaileva. Lapset kertoivat myös löytäneensä kavereita harrastuksen kautta, mikä aiheutti heidän sosiaalinen verkostonsa laajentumisen.

Asiantuntija kertoi lastensuojelulain määrittävän, että sijaishuoltopaikan tulee tukea lapsen harrastusta. Lastensuojeluyksikössä seurataan, onko lapsella jotain ulospäin näkyvää erityistä taitoa tai onko lapsella jokin mukava ja hänen taidoilleen sopiva kiinnostuksen kohde, jonka kautta harrastusta voisi alkaa etsimään. Työntekijä usein pohtii lapsen kanssa yhdessä mikä tällainen asia voisi olla. Saattaa olla, että henkilöllä (oli se sitten lapsi tai aikuinen) on ollut epärealistinen kuva omista kyvyistään. Harrastuksen olisi hyvä tuoda onnistumisen kokemuksia ja lapsi pääsisi mukaan ryhmään. Harrastuksen jatkuminen on myös yksi asia, johon yksikkö pyrkii. Lasta tulee kannustaa harrastuksen jatkumisessa. Lasten haastat-

telusta ei kuitenkaan käynyt ilmi, että aikuiset olisivat ”ohjanneet” heitä harrastamaan jotain, mikä taitaa viestiä siitä, että se ei häirinnyt lapsia.

...meidän lapsista moni on nyt semmosia et ne alottaa harrastuksen ja sitte ne ois hetken päästä lopettamas, et sitte se kannustus ja sitouteaan siihen että kuitenkin harrastusmaksutkin on aika korkeita ja toisaalta meidän lapset on aika lyhytjänteisiä niin pyritään niinku kannustamaan ja voittamaan ne omat pelkonsa tai esteensä mitä heillä sit onkaan. (H4)

Työntekijä kertoi myös, että lastensuojeluyksikkö pyrkii tarjoamaan niin autokyydeihin, rahallisesti kuin kannustuksen ja tuen avulla auttamaan lasta harrastuksensa parissa. Tässä lapsen omahoitajalla on erityisen suuri vaikutus ja rooli. Asiantuntijan eli työntekijän haastattelusta kävi ilmi, että jotkut liikuntamuodot tulee opettaa lapselle, kuten luistelun tai hiihtäminen. Tällainen toiminta on osallisuuteen liittyvää, varsinkin jos lapsi itse tuo esille haluavansa oppia tällaista. Jos lapsi kokeilee jotain uutta urheilumuotoa, hän myös on valmis kertomaan, onko tämä sellainen harrastus jonka hän olisi valmis aloittamaan ja joka häntä kiinnostaa.

Asiakirja-aineistosta kävi ilmi, että lapset saavat esittää toiveita erilaisista harrastusvälineistä, joita lastensuojeluyksikkö voisi hankkia. Tällaisia ehdotuksia ovat muun muassa pelikonsolit, pelilaudat tai kuntoilulaitteet. Lapset eivät tietenkään voineet päättää hankinnan teosta, vaan taloudelliset hankinnat päätetään työntekijöiden kanssa henkilökuntapalaverissa. Lasten haastattelut toivat esille, että lapset olivat tyytyväisiä myös kokouksessa ehdotettuihin talon ulkopuolella tapahtuviin aktiviteetteihin, kuten metsäretkiin ja retkiin. Yksi lapsi toi erikseen esille, että hänen mielestään heillä on mahdollisuus vaikuttaa, mitä yhteinen aktiviteetti on.

5.3 Sosiaaliset suhteet ja kuulluksi tuleminen

Sosiaalisilla suhteilla on tärkeä vaikutus osallisuuden näkökulmasta. Ne lisäävät kohteensa osallisuutta, kun taas niiden ollessa vähäisiä, niillä on päinvastainen vaikutus. Kaikki lapset kokivat, että he saavat nähdä ystäviään tarpeeksi, että lastensuojeluyksikkö ei rajoita ystävien näkemistä. Kukaan lapsista ei halunnut nähdä

ystäviään enempää. Tästä voidaankin olettaa, että lapset kokevat, että lastensuojeluyksikkö ei estä lasten sosiaalisia suhteita heidän ystäviinsä. Lapset eivät kuitenkaan tuoneet esille, että lastensuojeluyksikkö edistäisi heidän sosiaalisia suhteitaan.

Ystävyys-suhteista keskustellessa asiantuntijahaastattelussa kävi ilmi, että lapsen ystävien perheen ennakkoluulot lastensuojeluyksiköitä tai niitä eläviä lapsia kohtaan voivat olla esteenä lasten ystävyydelle. Tällaiset ennakkoluulot voivat olla negatiivisia. Vanhemmat voivat muun muassa kieltää lastaan kyläilemästä lastensuojeluyksikössä.

Lapsilla on niin sanottuja omahoitaja hetkiä kahden kesken ”oman” lapsensa kanssa. Lapset kertoivat pitävänsä näistä hetkistä ja jotkut halusivat niiden olevan pitempiä tai että niitä pidettäisiin useammin. Eräs lapsi toi ilmi, että hetket voisivat kestää koko päivän. Työntekijöillä on valtaa tällaisen toiminnan sisällössä, mutta lapset eivät pitäneet sitä pahana.

No kivoja et sillon voi toteuttaa enemmän, et voi käydä vaikka elokuviss kattoo joku. Ku yleensä jos käydään ja on pienempiä mukana nii voi kattoo vaan jonku k7. Ja sitte pystyy samalla kertoo kaikkee. Se tuntuu kivalta olla kahdestaan. (H1)

Lastensuojeluyksikön työntekijöiden yksi tehtävä on järjestää lasten ja vanhempien tapaamiset, kuin myös mahdolliset muun sosiaalisen verkoston tapaamiset. Näitä tuetaan ihan konkreettisesti, esimerkiksi kyydityksiä järjestäen tai niitä tarjoten. Lapset kokivat, että he saavat olla yhteydessä ja tavata tarpeeksi vanhempiaan tai muita perheenjäseniä. Eräs lapsi toivoi näkevänsä useammin erästä kauempana asuvaa sukulaistaan. Lapsi kuitenkin ymmärsi miksi hän ei voi tavata häntä niin usein.

Joo, mut kyl mä yleensä se toive toteutuu jos mä sanon et mä haluan soittaa. (H3)

Joo, ei nyt liikaa soitella joka päivä, ää, ei jaksa. (H3)

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä, myös lapsille. Asiantuntijan haastattelussa kävi ilmi, että yksikön henkilökunta pyrkii kannustamaan lasten sosiaalisia suhteita

muun muassa ystävien kanssa. Lapset leikkivät ystäviensä kanssa ulkona, käyvät kyläilemässä tai yökylässä, myös yökyläily lastensuojeluyksikössä on mahdollinen. Henkilökunta tarjoaa apuaan myös lasten ystävien kanssa tulleissa ongelmissa. On myös tilanteita, joissa lapsen ystävä voi vaikuttaa negatiivisella tavalla lapsen käytökseen.

... voi olla että niitten kavereitten myötä tulee vähän jotain vaikeuksi siihen lapsen elämään mutta sitten niitä myös niinku selvitellään ja sitä lapsen omaa ajatusmaailmaa tuetaan että vaikka se kaveri tekee jotakin epäsopivaa niin sun pitää kumminkin käyttää niitä omia aivojas siinä, ettet lähe siihen mukaan että ei me kielletäkään. (H4)

Tällöin lasta neuvotaan tekemään omia päätöksiään. Työntekijät pyrkivät siihen, että lapsi pohtisi itse mitä kannattaa tehdä ja mikä kannattaa jättää tekemättä. Työntekijät kannustavat lasta pysymään kaidalla polulla ja ajattelemaan itse, ettei hän esimerkiksi seuraa ystäväänsä perässä tehden jotain epäsopivaa ja joudu ongelmiin.

Meiän niinku yks perustehtävistä on et me ollaan niinku läsnä lapselle ja ollaan siinä kuuntelemassa kun lapsi on valmis puhumaan niin ollaan siinä kuuntelemassa. Se on yks meidän tärkeimmistä työtehtävistä. (H4)

Työntekijöiden ”herkillä oleminen” on tärkeää lasten osallisuuden kannalta. On lapsia, jotka eivät juuri puhu työntekijöiden kanssa. Jos lasta ei voida kuulla, ei hän myöskään voi osallistua päätöksentekoihin yms. Sen takia on tärkeää, että työntekijä on valmis kuuntelemaan kun lapsi on valmis puhumaan. Asiantuntija toikin esille, että aikuiset voivat joskus myös olla huomaamatta näitä merkkejä jolloin tilaisuus mene ohi suun.

Asiakassuunnitteluneuvottelut ovat tapaamisia, joihin lapsi ei aina osallistu. Haastatteluissa kävi ilmi, että neuvottelut voivat olla lapsen koulupäivän aikaan tai siellä keskustellaan liian arkaluontoisista asioista lapsen kuultavaksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vanhempien väkivalta, alkoholinkäyttö tai jokin muu, josta lapselle ei voida kertoa vahingoittamatta hänen kasvua tai kehitystään. Se, mitä asiat olisivat olleet haastateltujen lasten kohdalla, ei tullut ilmi missään haastattelussa. Osa lap-

sista ei ollut täysin varma mitä neuvotteluissa tapahtuu, mistä asioista niissä keskustellaan. Yksi lapsista oli sitä mieltä, että olisi mukavaa osallistua neuvotteluun jonakin päivänä. Kaksi lasta tiesi jotain, mitä neuvotteluissa puhutaan. Eräs lapsi kuuli neuvottelusta ja siellä käsitellyistä asioista jälkeenpäin. Toinen lapsi toi ilmi, ettei hän tiedä kuka hänen sosiaalityöntekijänsä on tai mitä neuvotteluissa tapahtuu. Yksi lapsi tiesi, kuka hänen sosiaalityöntekijänsä on, mutta ei ollut kiinnostunut, eikä tiennyt mitä neuvotteluissa keskustellaan tai mitä ne ovat. Asiantuntija-haastattelussa kävi ilmi, että puhetaso muuttuu neuvottelussa lapsen läsnä ollessa. Voi olla, että aikuisten on myös vaikeampi puhua asioista lapsen läsnä ollessa.

5.4 Ymmärretyksi tuleminen ja luottamus

Kysyin lapsilta haastattelussa, että kokivatko he voivansa olla lastensuojeluyksikössä juuri sellaisia kuin he ovat vai tarvitseeko heidän esittää jotain muuta. Yritin selittää tätä ilmiötä esimerkkien avulla tukeakseni omaa kysymystäni ja helpottaakseni lapsia ymmärtämään mitä tarkoitin. Lapset vastasivat myöntävästi, että he voivat olla sellaisia kuin ovat. Voi kuitenkin olla, että tämä tarkoittaa sitä, että lapset eivät osaa vielä esittääkään muuta tai että lapset eivät ymmärtäneet täysin kysymystään saati sitten ole huomioineet käytösmuutosta itsessään.

Melkein kaikki lapset kokivat voivansa kertoa huolistaan ja mahdollisista ongelmista kenelle tahansa työntekijälle, mieluummin aina omahoitajalleen kuin muille. Eräs haastateltava toi esille, että joissakin asioissa, jos hän ei usko saavansa lupaa suoraan työntekijältä, hän kertoo ensin vanhemmalleen, joka sitten taas kysyy itse asiaa työntekijältä.

Lapset kokivat, että he eivät voi täysin luottaa kaikkiin lastensuojeluyksikössä asuviin lapsiin. He kyllä luottivat aikuisiin, myös lastensuojeluyksikön aikuisiin. Lapset eivät luottaneet joihinkin muihin lastensuojeluyksikön lapsiin, vaan haastateltavat kokivat aikuisten olevan turvallisia. Eräs lapsi toi esille, ettei hän luota kuin aikuisiin ja itseensä. Suhde vanhempiin koettiin hyväksi, vaikka siihen saattoi vaikuttaa lapsen sijoituksen syyhyn liittyvät asiat.

Mä luotan vaan aikuisiin ja muhun. (H2)

Eräs lapsi toi esille, että joskus häntä pyydetään odottamaan kun hänellä on asiaa, mutta tällöinkin lapsi koki tullessa kohdatuksi ja kuulluksi, kun lupaus tuli toteutettua myöhemmin ja lapsi pääsi kertomaan asiansa. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää, että lapsi ei jää asiansa kanssa huomiotta, vaikka kiire estääkin kuulemasta lasta juuri hänen haluamallaan ajalla. On tärkeää, että lapselle silti jää tunne, että häntä kuunnellaan.

Asiantuntijahaastattelussa kävi ilmi, että joskus luottamuksen tiellä voi olla ongelma kiintymyssuhteen luomisessa ja aikuiseen ihmiseen kiinnittymisessä. Tämä voi liittyä myös syyhyn, miksi lapsi on sijoitettu lastensuojeluyksikköön. Omahoitajasta muodostuu kuitenkin tärkeä ihminen lapselle sijoituksen aikana. Luottaminen ihmisiin vaihteli lapsen tilanteesta ja luonteesta riippuen asiantuntijan mielestä.

Täähän vähän liittyy siihen kiintymyssuhteen luomiseen että, et meidän lapsista monella on sitä varhaisen vuorovaikutuksen puutteesta johtuvia vaikeuksia kiinnittyä aikuseen ja luottaa aikuseen mutta että meilläki ku on pitkiä sijoituksia niin kyllä täs on ihan selkeesti huomattavissa et ajan kans niin tulee se kiintymyssuhde ja on erityisesti niitten omahoitajien kans semmonen luottamuksellinen suhde. ja kun se yhteen aikuseen niinku rakentuu se luottamussuhde niin pikkuhiljaa se lapsi alkaa luottaa myös muihin aikuisiin että kyllä mä koen että osa on mutta sitte on lapsia joille se on tosi vaikeaa. Niitten on tosi vaikeee luottaa aikuseen ja aikuisiin että kyllä se näkyyki sitte mutta pikkuhiljaa, se vie aikaa. Se voi viedä pariki kolme vuotta. Toisilla se ei koskaan rakennu, se luottamus toisiin ihmisiin.(H4)

Lasten kokouksissa lapsia opetetaan ottamaan toisiaan huomioon arkisissa asioissa. Lapset voivat yhdessä keskustella ja äänestää asioista. Aineistossa kävi muun muassa ilmi, että jotkut lapset eivät yletä ottamaan suihkua telineestä, jolloin muiden – isompien lasten tulee huomioida muita lapsia suihkunsu jälkeen jättämällä suutin alemmas pienten lasten ulottuville. Tällä tavoin myös muut lapset kykenevät käymään suihkussa ja ylettyvät suuttimeen. Lasten kokoukset yleisesti ovat tapa tulla ymmärretyksi oikein. Jos kokouksen asialistaa ei käytäisi yhdessä lävitse kokouksessa, lapsi ei pääsisi selittämään asiaansa tarkemmin, jolloin lapsi voi tulla väärin ymmärretyksi.

5.5 Tuki ja apu arjessa

Lapset toivat esille haastatteluissa, että heitä autetaan arkisissa asioissa, kuten esimerkiksi koulusta tulleiden kotitehtävien teossa. Lapset kokivat, että työntekijöiden tuki ja apu oli aina saatavilla, kun lapset sitä vain pyysivät. Tuki ja apu tässä tilanteessa tarkoittaa siis pienimuotoista, mutta kuitenkin tärkeää tukea ja apua. Tutkimuksen aiemmissa osioissa kävi ilmi, millaista konkreettista apua lapsille tarjotaan, esimerkiksi kyydityksiä tarvittaessa. Lasten vahva luotto työntekijöihin kertoo omasta puolestaan myös siitä, että lapset heitä tuetaan ja autetaan. En uskoisi lasten luottavan aikuisiin, jos he eivät kokisi tulevansa autetuksi ja tuetuksi työntekijöiden kautta. Osa lapsista mainitsi myös tulevansa tuetuksi ja autetuksi vanhempiensa toimesta, jos he vain olivat silloin paikalla tai lapsi saa saman tunteen puhelusta perheenjäsenensä kanssa.

Tuen ja avun pohjalla on luottamus toista ihmistä kohtaan, mutta sen lisäksi myös kiinnittyminen. Asiantuntijan haastattelussa kävi ilmi, että lasten vanhemmat saattavat vaikuttaa lapsen arkiseen elämään enemmän kuin tietävät. Lastensuojelun apu on joskus vaikea hyväksyä vanhempien näkökulmasta. Tähän voivat vaikuttaa vanhempien haluttomuus, omat ennakkoluulot, ongelman kieltäminen tai jokin muu syy. Asiantuntija kertoi ilmiöstä, jonka mukaan jotkut vanhemmat eivät olleet antaneet lapselle lupaa kiinnittyä lastensuojeluyksikköön, jolloin lapsi ei avaudu työntekijöille tai sosiaalityöntekijälle. Tällöin aikuiset huomaavat, että lapsella on paha olla ja hän haluaisi jutella, mutta lapsi ei kuitenkaan kerro asioistaan työntekijöille. Kävi ilmi, että työyhteisö huomaa ainakin joistakin lapsista, milloin lapsella on huono olla ja hän haluaisi jutella, mutta syystä tai toisesta ei kuitenkaan avaudu.

Asiakirja-aineistosta kävi ilmi, että lapset pyrkivät auttamaan toisiaan. He muun muassa muistuttavat toisiaan joillakin elämänviisauksilla. Lapset muun muassa muistuttavat, että toisia ihmisiä tulee sietää, vaikka heistä ei niin pitäisikään. Asiakirja-aineistossa kirjoitettiin muun muassa seuraavat lauseet:

Kavereita ei saa ilmiantamalla

Viisautta on myöntää omat virheet

Lapset joskus ymmärtävät toisiaan paremmin kuin aikuisia

5.6 Lapsen oikeudet ja säännöt

Lasten haastattelusta sai sellaisen kuvan, että he eivät tuntuneet olevan tietoisia kaikista omista oikeuksistaan. He kaikki olivat kuulleet ne ”joskus”, mutta eivät osanneet sanoa koska. Tuloksia tutkiessa minulle muodostui sellainen kuva, että lapset vähän arvailivat ja pohtivat mikä oikeus on ja mitä se tarkoittaa käytännössä.

Lasten haastatteluissa myös kävi ilmi, että he olivat kuulleet oikeuksistaan työntekijöitä tai/sekä vanhemmiltaan. Tuntui kuitenkin, että on kulunut paljon aikaa siitä, kun lapselle on viimeksi puhuttu hänen oikeuksistaan. Kun kysyin lapsilta mihin heillä on oikeus, he vastasivat ympäröivästä, kuten ”vähän kaikkeen”

Yksi lapsi toi ilmi, ettei ollut kuullut oikeuksistaan. Yritin keskustella lapsen kanssa enemmän aiheesta, jos hän kuitenkin tietäisi, muttei osaa nimetä sitä oikeudeksi. Tämä ei kuitenkaan toiminut niin kuin ajattelin. Toinen lapsi kuitenkin toi ilmi, että ei tiennyt oikeuksiaan, mutta oli kuullut niistä.

Asiantuntijan haastattelusta taas käy ilmi, että työntekijä käy lapsen oikeuksia läpi lapsen kanssa yhdessä. Oikeuksia käydään läpi lapsen kanssa silloin tällöin. Jokaiselle lapselle oli myös kerrottu omista oikeuksistaan ainakin jossain vaiheessa sijoitustaan. Lapsen oikeus oli teema, joka otettiin puheeksi kaikkien lasten kuullen. Tämä saattoi tapahtua jonkin aiheeseen sopivan elokuvan pohjalta, kirjojen tai keskustelun pohjalta. Lasten oikeuksista puhutaan usein, myös lasten omasta aloitteesta.

No kyllä niitä aina välillä otetaan teemana, esimerkiksi nyt on viime viikonloppunaki, ne katto tämmösen Valo-elokuvan lastenoikeuksien puolesta puhutaan siinä, mitenkö lapset nousee puolustamaan oikeutta käydä koulua ja saada opetusta. Ja tuota niin sananvapautta, tämän tyyppisiä asioita. Kyllä niitä aina aika ajoin niinku teemanankin, vois sanoa näin... Ja sit meillä on jotakin kirjoja missä on niinkun lasten oikeuksista. Mut meillä lapset on hyvin innokkaita peräämään oikeuksia, ei niinkään velvollisuuksia. että tuota niin niin .Niistä teemoista keskustellaan kyllä ja kyllä tää niinkuin puhumisen ja ilmaisun oike-

us, sitä keskustelua käydähän monesti, mutta myös sitä että aina ei kuitenkaan voi niin tehdä että se oma ajatus menee läpi vaan, ku yhdes eletään niin pitää ottaa muutki huomioon. Kyllä niitä tulee, tulee aina niinku täs arjes. Ei välttämättä aina, et se olis niinku välttämättä tietoista joka päivä.(H4)

Asiakirjoista kävi ilmi, että lapset ehdottivat uusia sääntöjä lasten kokouksissa. Säännöt koskivat yleensä asioita, mitkä luultavasti ärsyttivät joitakin lapsia, kuten tiettyjen hokemien käyttäminen. Vaikka jokaisessa kokouksessa on mukana myös lastensuojeluyksikön työntekijä puheenjohtajan toimesta, lapset saavat itsekin äänestää käyttöönotosta. Rangaistuksesta keskustellessa lapset voivat kuitenkin vain ehdottaa, eivät päättää.

Asiantuntijan haastattelusta kävi ilmi, että lapset myös laativat itse rangaistuksia itse tehtyjen sääntöjensä noudattamisesta. Rangaistukset saattavat olla vähän rankempia kuin aikuisten laatimat. Yksi lapsi toi haastattelussa esille, että sääntöjä on kohta liikaa hänen mielestään. Yksi lapsi taas kertoi sääntöjen tuovan turvaa. Seuraavassa lainauksessa onkin keskusteluni erään lapsen kanssa, jonka poimin suoraan haastattelun litteroinnista.

Hyvät säännöt ja turvalliset.(H2)

Turvalliset säännöt? (Haastattelija)

Nii (H2)

Joo (Haastattelija)

Turvallinen paikkaki... On tää hyvä paikka kummiski. Turvallinen ja hoidetaan hyvin ja. (H2)

Asiantuntijahaastattelussa käy ilmi, että lapset voivat ajatella säännöt erilailla kuin aikuiset. Joillakin lapsilla on henkilökohtaisia sääntöjä ja sitten on perussääntöjä joita jokainen lapsi noudattaa. Hän myös kertoo, että lasten kanssa jutellessa lapset kyllä ymmärtävät miksi säännöt ovat olemassa. Yksikössä pyritään, että sääntöjä olisi melko vähän, mutta niitä tulee lisää melkein väkinäisesti, toisin

pienemmässä mittakaavassa, eli niin sanottuja pikkusääntöjä tai toimintatapoja. Lapset ottavat sääntöjen tekemisen ja niiden noudattamisen hyvin tosissaan, mikä voi näkyä muun muassa ankarina rangaistuksina, jotka he itse määrittelevät. Esimerkiksi, jos työntekijä määrää lapselle päivän kiellon tietokoneen käytöstä, lapset saattavat itse ehdottaa kymmenen viikon pituista kielloa. Tällöin aikuisen rooli on lieventää lasten asettamia rangaistuksia.

5.7 Muita esille tulleita asioita

Kysyin lapsilta haastattelussa, mitä he haluaisivat muuttaa lastensuojeluyksiköstä. Sanoin heille, että he voivat ehdottaa ihan mitä vain, mutta lapset eivät oikein keksineet mitään kehitettävää. Osa taas ei halunnut mitään muutosta. Mielestäni tämä kertoo, että lapset eivät olleet havainneet mitään suunnatonta epäkohtaa. Kehitysehdotukset lasten haastatteluissa olivat oman huoneen seinien värin vaihtaminen lapsen lempiväriin ja valvominen myöhempään iltaisin.

Joo, mut toivoisiksä mitään muutosta?(Haastattelija)

En tää on ihan sopiva, tää on ihan kivaa (H2)

Lapsien ehdotuksia joistakin asioista lasten kokouksissa voidaan kuitenkin ajatella kehitysehdotuksena – toisin lapselta toiselle, kun ajatellaan lapsen omaa henkilökohtaista käyttäytymistä. Lapset olivat tuoneet kokouksissa esille esimerkiksi kuinka he eivät pidä siitä, kun joku toinen lapsi sekaantuu hänen asioihin. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun lapsi saa nuhteita työntekijältä ja joku toinen lapsi kommentoi asiaa. Lapset ovat keskustelleet kokouksissa, kuinka tärkeää on huomioda muita lapsia. Lisäksi he ovat keskustelleet häiriökäyttäytymisestä, joka on johtanut äänestämiseen lasten kesken ja säännön tekemiseen. Lapset pyrkivät siis korjaamaan kohtaamaansa vääryyttä kokouksissa kaikkien muiden lasten ja työntekijän edessä ja yhdessä heidän kanssa.

Asiakirjojen mukaa lapset keskustelivat monenlaisista asioista kokouksissa, asiakirjoissa tuli esille muun muassa tiedotusasiaa, jonkin esineen tai asian käyttöön liittyen tai siellä pystyi keskustelemaan tulevista retkistä ja niiden kohteista. Joissakin kokouksissa oli ehdotettu uuden materian hankintaa. Yleensä toivottu tuote

oli peli tai jokin muu. Kokouksissa keskusteltiin myös, miten joitakin tavaroita tulisi käyttää. Luulisin tähän syynä olevan sen, että tavarat eivät rikkoutuisi. Asiakirjoissa on myös annettu ohjeita miten jotakin tavaraa tulee käyttää oikeaoppisesti.

Lasten kokouksessa oli myös keskusteltu toisten asioihin puuttumisesta, muita häiritsevistä käyttäytymisistä, tavaroiden lainailusta muille lastensuojeluyksikön lapsille ja sen oikeudenmukaisuudesta. Toisten asioiden puuttuminen on aihe, joka toistuu useamman kerran. Tämä luultavasti kertoo siitä, että se on ärsyttänyt joitakin lapsia ja se on erikseen täytynyt tuoda esille. En kuitenkaan tiedä, onko kyse samasta lapsesta vai jostain toisesta. Yhdessä asiakirjassa kävi myös ilmi, että kokouksessa oli todettu, että muita ihmisiä täytyy sietää, vaikkei heistä pidäkään. Lapset ovat siis opetelleet elämään sovussa muiden lasten kanssa ja ovat tuoneet siihen liittyviä asioita esille lasten kokouksissa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni aihe tuli tilauksena eräästä lastensuojeluyksiköstä. Tutkimus tuli rajata tilaajan toiveiden jälkeen, jotta siitä muotoutuisi opinnäytetyö. Tavoitteenani oli selvittää lasten osallisuuden toteutumista ja siihen liittyvä toinen osapuoli - miten lastensuojeluyksikkö työntekijöineen sen mahdollistaa. Tutkimuskysymyksiin vastaava tulos ei välttämättä ole luettavissa esimerkiksi edellisen kappaleen otsikoista, mutta se on kyllä luettavissa.

Tuloksista voisi päätellä, että kokonaisuutta ajatellessa lastensuojeluyksikön asiat ovat melko hyvin, vaikka joitakin ristiriitoja olikin. Lapsilla ei ole mitään suuria huolia tai välittömästi huomiota kaipaavia asioita, jotka olisivat tulleet esille joko työntekijän tai lapsen haastattelussa tai sitten asiakirjoja tutkiessa. Lapsen tunsivat olevansa turvallisten aikuisten ympärillä, mutta eivät kokeneet oloaan turvalliseksi kaikkien lasten ympärillä. Näin voi päätellä siitä, että lapset eivät kokeneet voivansa luottaa täysin muihin lapsiin. Tämä tulos huolestutti minua vähän toistumisensa takia. Itse aloin pohtimaan, voiko asialle tehdä jotain, jotta se muuttuisi.

Vaikka lapset kertoivat tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi, onko silti jotain mitä he voisivat vaatia. Asian tulisi tietysti olla jokin, mitä lapset eivät tiedä puuttuvan. Voihan periaatteessa olla, että lapset eivät osaa vaatia esimerkiksi asioita, joihin heillä on oikeus. Lapset eivät muistaneet oikeuksiaan, vaikka niitä käydään lapsen kanssa läpi silloin tällöin. Tässä tapauksessa on siis ristiriita, mikä voi tarkoittaa että oikeuksia ei ole käyty lapsen kanssa läpi joko ollenkaan, useampaan otteeseen tai tarpeeksi usein, että ne jäisivät lapsen mieleen.

Tuloksien mukaan lapsen sosiaalisia suhteita tuetaan. Lapsi saa olla yhteydessä ja tavata itselleen tärkeitä henkilöitä, mutta on olemassa kuitenkin aukkoja, joihin lapsi ei voi vaikuttaa. Tutkimusta tehdessä kävi ilmi, että lapset eivät pääse osallistumaan asiakassuunnitteluneuvotteluihinsa, missä kuitenkin keskustellaan lapseen vaikuttavista asioista. Joskus asiat saattavat olla hyvin arkaluontoisia, esimerkiksi vanhemman tilanteeseen liittyviä, mutta lapsen näkökulma itse kerrottuna jää kuulematta kokouksissa.

Vanhempien osallisuus lastensuojelun asiakkaina ja lapsen elämään lastensuojeluyksikössä on myös tehty tutkimus. Saint-Jacques, Drapeau, Geneviève ym. (2006, 204 [Viitattu 21.11.2013]) toteavat, että asiakkaan osallisuuteen lastensuojelussa vaikuttavat joustavuus, avoimuus ja herkkyyys asiakkaan kokemusten ymmärtämiseksi. Samaa herkkyyttä kaivataan myös lasta kuullessa.

Omahoitaja hetkistä voisi päätellä, että ne palvelevat lapsen yksilöllisyyttä parhaiten. Silloin ei tarvitse huomioida kuin yhden lapsen tarpeita, esimerkiksi mitä lapsi haluaa tehdä omahoitajansa kanssa tai mistä hän haluaisi keskustella. Yhteinen tekeminen voi myös johtaa siihen, että lapsi alkaa puhua ja avautumaan omahoitajalleen. Osasta vastauksista saa myös sellaisen kuvan, että lapsi nautti saamistaan huomiosta. Voidaan myös ajatella, että lapset kokivat kahdenkeskeiset hetket tärkeinä omahoitajansa kanssa.

Lapsen osallisuuteen tarvittavat asiat on havaittavissa. Lapsien toiveita kuunnellaan, mutta osallisuus taitaa tapahtua aikuisen ehtojen mukaisesti. Tämä voi myös olla luovuus kysymys lapsen kannalta, että lapsi ei ole vain keksinyt mitä kaikkea hän voi osallisuudellaan saada aikaiseksi. Rajat ja säännöt - jotka voivat toimia osallisuutta rajoittavana tekijänä myös - ovat kyllä tärkeitä ja välttämättömiä järjestyksen pysymiseksi, kun ajatellaan lastensuojeluyksikköä, jossa asuu useampi kouluikäinen. Joskus ne voivat niin sanotusti olla rajoittavia tekijöitä. Tutkimuksessa, erityisesti yhdessä haastattelussa säännöt ja luottamus tuntuivat olevan hyvin lähellä toisiaan. Säännöt rajoittavat ja ohjaavat lastensuojeluyksikön muiden lasten toimintaa ja lasten osallisuutta tuetaan sillä, että he saavat itse ehdottaa sääntöjä ja päättää niiden käyttöönotosta. Tästä voidaan ajatella, että lapset kokevat sen, että lapsilla on tietynlaisia sääntöjä, on turvaa luova asia lapselle. Tätä vahvistaa varmasti se, että lastensuojeluyksikössä on paikalla myös aikuisia, jotka lapset kokivat turvallisina.

Tutkimus kertoi myös jotain omavalvontaan vaikuttavia asioita. Näitä asioita ovat muun muassa se, että lapsen mielipide tuli esille tämän tutkimuksen tuloksien myötä. Ilman tutkimusta, lasten mielipiteet eivät välttämättä olisi tulleet esille. Tutkimuksessa tuli paljon yksikön toimintaan liittyviä teemoja, kuten lastensuojelun asiakassuunnitelmaneuvottelut, omahoitajuus, kuulluksi tuleminen ja sosiaalisten suhteiden tukeminen.

Tulevia jatkotutkimuksen ideoita lasten osallisuuteen lastensuojeluyksikössä liittyen voisivat olla esimerkiksi tutkimus osallisuuden mahdollistamisesta tai sen kokemisesta monessa eri lastensuojeluyksikössä samanaikaisesti. Tutkimuksessa voitaisiin katsoa eroja niin näkemyksissä kuin menetelmissä ja vertailla niitä. Työtavoissa voi olla eroja, jotka liittyvät asiakkaiden sijoitusmuotoon ja lasten ikään. Lisäksi lastensuojeluyksiköt voisivat hyötyä siitä saadusta tutkimusmateriaalista.

Jos tutkimuksen aiheena olisi yksi lastensuojeluyksikkö, tuleva tutkimus voisi käsitellä tulevia tutkimusideoita joko muille yksiköille tai yhdelle. Osallisuudesta voisi tehdä myös toimintatutkimuksen, missä kokeiltaisiin uudenlaisia menetelmiä lapsen osallisuuden lisäämiseksi.

Osallisuus on asia, mitä on tutkittu niin kaupungin asukkaita tutkiessa kuin myös päiväkotimaailmassa. Gellin (2008, 56) kertoo, kuinka osallisuutta on pohdittu myös kouluelämässä osallistavana tekijänä. Sen menetelmänä on toiminut muun muassa vertaissovittelu, jonka avulla pystytään turvaamaan oppilaiden työrauhaa ja parantamaan vuorovaikutustaitoja. Sitä on käytetty myös kiusaamistilanteissa. Menetelmä on yhtä demokraattinen kuin lasten kokoukset. Ne ovat virallisia ja niissä noudatetaan tiettyä kaavaa. Edellä mainittu tapa muistuttaa minua lasten kokouksista, joissa tavoite on sama – rauhan turvaaminen - kuin myös sääntöjen ja asioiden kertominen lasten kokouksissa.

Osallisuudesta on tehty myös kansainvälisiä oppaita, kuten Nepalissa Khatiwadan (2011,18 [Viitattu 21.11.2013]) tekemä, joka käsittelee lapsen oikeuksia, siihen soveltuvia menetelmiä ja niin edelleen. Tämän oppaan mukaan muun muassa lapsien oikeuksien tutkiminen on tärkeää ja ensisijainen asia, joka tulee selvittää. Siinä korostetaan myös kuinka tärkeää on, että lapsella on paikka missä häntä kunnioitetaan ja kuunnellaan taustastaan huolimatta.

Kouluikäisten osallisuudesta on tutkittu myös Kanadassa Hamiltonin, Wekerlein, Paglia-Boakin ja Mannin (2012, 31 [Viitattu 21.11.2013]) toimesta. Tutkimus liittyi koulun rooliin lapsen elämässä, kun sen tavoitteena on osallistaa vanhempaa. Koulussa oli henkilö, joka tarjosi tukeaan vanhemmalle, jolla oli myös mielenterveysongelmia. Tämän avulla pyrittiin osallistamaan perhettä lapsen elämässä. Tutkimus osoittaituikin lapsen tueksi turvaa tuomaan, vanhemman voidessa huonosti.

Leressin (2008, 80–81) teki tutkimuksen, joka käsitteli terveyden ja osallisuuden tukemisesta kouluyhteisössä. Hänen tutkimuksen tulosten mukaan oppilaiden osallisuutta tuki se, että lapset saivat olla mukana suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Lisäksi lainsäädäntö ja opetussuunnitelmat tukivat sitä. Lisäksi henkilökunnan tuki vahvisti sitä.

Samoja tekijöitä on havaittavissa myös osallisuutta ajatellessa lastensuojeluyksikössä. On loogista, että lapsen osallisuus on vanhimmillaan, kun lapsi saa olla mukana päätöksenteossa, niin suunnitteluvaiheessa, toteutuksessa kuin arvioinnissakin. Tämä ei kuitenkaan toteudu aivan täysin, kun asiaa tarkastellaan eri näkökulmista.

Tärkeimpänä tutkimustuloksena kokisin lapsen vaikuttamismahdollisuuden omiin asioihin. Jokaisesta tutkimusmateriaalista kävi ilmi, että lapsi todellakin saa vaikuttaa omiin päätöksiinsä. Lapsin mielipidettä ei vähätellä, vaan tuetaan erilaisin tavoin. Toinen tärkeä asia on, että lasta ymmärretään ja kuullaan, mikä myös mahdollistaa omaa itseään koskettaviin asioihin. Nämä asiat ovat myös sidoksissa moniin asioihin, joita osallisuutta tutkiessa tuli esille, kuten sosiaaliset suhteet, niihin liittyvä luottamus ja oma mahdollisuus toimimiseen.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni tutkimus on muuttunut prosessin aikana. Aluksi tutkimuksen kohteena piti olla lapset ja hänen vanhempansa tai huoltajat. Tämä kävi kuitenkin mahdottomaksi, mutta muutokset eivät loppuneet siihen. Kun kävi ilmi, että lasten haastattelu ei ehkä ole tarpeeksi kattava tutkimukseksi, ideat asiakirja-aineiston ja asiantuntijahaastattelun tutkimisesta tulivat ajankohtaisiksi. Tutkimuskysymykset ja opinnäytetyön nimi tietysti muuttuivat moneen kertaan tutkimuksen sisällön muuttuessa.

Opinnäytetyössä ja sen prosessia muistellessa mieleeni tulee ensimmäisenä, kuinka paljon aikaa kului erilaisten tutkimuslupahakemusten tekemisessä ja vastauksia odotellessa. En ole täysin varma kuinka monta lupahakemusta puolestani on lähetetty, kun en tiedä mistä kunnista yksikön lapset olivat. Lupahakemuksia tuli kuitenkin tehtyä viisi erilaista, joista jokainen oli oma prosessinsa. Kun vertaan lupien hakua itse tutkimiseen, huomaan kuinka nopeasti tutkimukseen käytetty aika kului.

Tutkimuksen päätyttyä minulla oli vaikeuksia saada tuloksia kirjalliseen versioon. Minulle henkilökohtaisesti tuloksista keskusteleminen ja kertominen oli paljon helpompaa kuin niiden kirjoittaminen. Tutkimusosion kirjoittaminen yleensäkin vaati paljon aikaa ja ajatustyötä muotoutuakseen.

Lapsen maailmassa tapahtuvaa osallisuutta ajatellessa, voin vain todeta, että osallisuus on mukana monessa asiassa. Täytyy vain pohtia, mikä osallisuutta lisäävä asia on. Sitä voi ajatella kapeasti ja lyhytkestoisesti yhtä asiaa ajatellen tai moniulotteisesti pitempiä aikaista vaikutusta pohtien. Opinnäytetyötä tehdessä mieleeni harhaili välillä pohtimaan omaa ammatillisuutta, otanko minä lapsen osallisuuden huomioon työtä tehdessäni lasten tai muiden asiakkaiden parissa? Miten minä voisin kehittää omaa osallisuuttani tai jonkun muun?

Lapsen osallisuuden tutkiminen avarsi mieltäni hyvin paljon. Osallisuus on todella laaja käsite ja sen rajaaminen tuntui hyvin vaikealta joissakin tilanteissa. Se tuntui ulottuvan moneen lapsen tai yleensäkin ihmisen emotionaalisessa kehityksessä. Tuntuu kuin osallisuus olisi asia, jonka voi nähdä työssään melkein joka asiassa.

Huomasin pohtivani itseäni työntekijänä ja vaikuttajana lapsen osallisuuteen. Sain usein elämyksiä, jotka yhdistyivät osallisuuden käsitteeseen.

Ymmärtääkseni käsite osallisuus on kuitenkin melko uusi – ainakin minulle henkilökohtaisesti. En ole juurikaan törmännyt siihen ennen aiheen tilausta, enkä ollut aiemmin juuri edes pohtinut asiaa tuosta näkökulmasta. Näyttää kuitenkin siltä, että vaikka käsite on ollut useiden vuosien ajan, se vakiintuu ja siihen aletaan kiinnittää entistä enemmän huomiota. Oma valvontasuunnitelma on yksi asia, joka tulee varmasti lisäämään osallisuuden tunnistettavuutta lainsäädäntöjen lisäksi. Osallisuutta tutkiessani törmäsin lainsäädäntöön ja lasten yleissopimukseen lapsen oikeuksista. Nämä ovatkin sidoksissa osallisuuteen hyvin tiukasti.

Oikeuksia pohdittaessa mietin, pitäisikö lasten tietoutta omista oikeuksistaan edistää jotenkuten. Voihan olla, että lapset eivät osaa vaatia jotain, koska eivät ole tietoisia omista oikeuksistaan. Tällöin lapset olisivat paljon tietoisempia myös osallisuuden näkökulmasta. Lapsen ei kuitenkaan tarvitse olla täysin tietoinen kaikesta häntä koskevista asioista. On kuitenkin mietittävä, missä menee se raja, mitä lapsen tulee saada tietää ja mitä taas ei? Se on tulkinnanvaraista. Lapsi ei osaa vaatia sellaista, mistä hän ei tiedä.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino
- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: Faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa: Forsberg, H., Rintala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus, 21–44
- Gellin, M. 2008. Sovittelulla riidoista ratkaisuihin: Oppilaiden osallisuus voimavarana työrauhaa turvatessa. Teoksessa: Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) 2008. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 56–70
- Hamilton, H. A., Wekerle, C., Paglia-Boak, A. & Mann, R.E. 2012. The role of school connectedness in the link between family involvement with child protective services and adolescent adjustment. [Verkkójulkaisu] Advances in Mental Health: Toronto. [Viitattu 21.11.2013] Saatavana Academic Search Elite (Ebsco) –palvelun kautta.
- Helminen, J. (toim.) 2010. Elämä koettelee, tuki kannattelee: Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus
- Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Forsberg, H., Rintala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus, 167–193
- Kanaoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2011. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma
- Khawwaja, C. 2011. A Guideline for Promoting Ethical and Meaningful Participation of Children in Water, Sanitation and Hygiene(WASH). [Verkkójulkaisu] WASH: Nepal [Viitattu 21.11.2013] Saatavana: <http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/9d6a09336d37595d21826c7eacbc6b7/1385062875/application/pdf/819732/Meaningful%20Child%20Participation%20in%20WASH%20Guideline.pdf>
- Kjellberg, S. & Kanerva, R. 2004. Luonteva kaupunki arvojen valossa: Kaupunkilaisten näkemyksiä kestävästä kehityksestä ja osallisuudesta. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki
- Lapsen ääni- Tarina minulta: Osallisuus on jotain mikä kuuluu kaikille ihmisille. Aina 2011. [Verkkójulkaisu] Pelastakaa lapset. [Viitattu 21.11.2013] Saatavana: <http://pelastakaalapset-fi->

bin.directo.fi/@Bin/8b37719c0c3c50c2941d463d33b58a75/1385026756/application/pdf/781510/lapsen_aani_tarina%20minulta_web%20161111.pdf

Lerssi, L. 2008. Kenen koulu, kenen terveys, kenen asia? Teoksessa: Gretschen, A. & Kiilakoski, T. (toim.) 2008. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 71–87

Mietola, R. 2013. 13.10.2013. Koululaisten hyvinvointi on säästötoimien armoilla. [Verkkolehdistäartikkeli] Helsinki: Helsingin sanomat. [Viitattu: 11.11.2013] Saatavana Arkisto-palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden

Muukkonen, T. 2008. Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa: Muukkonen, T (toim.). Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Helsinki: SOCCA, Heikki Waris –instituutti, 145-161

Osallisuuden ohjeistus: Lapsen ääni - Sinulle, joka päätät lasten asioista, 2012. [Verkkojulkaisu] Pelastakaa lapset. [Viitattu 28.10.2013] Saatavana: <http://pelastakaalapsset-fi-bin.directo.fi/@Bin/36b9864f68054e15899c3404b497355a/1382965394/application/pdf/781601/osallisuudenohjeistus.pdf>

Oranen, M. 2013. Lasten osallisuus. [Verkkosivu]. Sosiaaliportti. [Viitattu 26.10.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Oranen, M. 2007. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä: Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti [Verkkojulkaisu] Ensi ja turvakotien liitto: Helsinki [Viitattu 4.11.2013] Saatavana: <https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4+mielt%C3%A4%21+raporttiCS3.pdf>

Puustinen-Korhonen, A. 2013. Lastensuojelukysely paljasti pahoja puutteita. Kuntalehti 2013 (4), 48–51.

Ruokojärvi, P. & Luukkonen, T. 2011. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämisestä osa 1. Teoksessa: Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Veninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen: Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa ||. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. 45–53

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa: Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita

Saint-Jacques, M-C., Drapeau, S., Geneviève L. & André B. 2006. Parent Involvement Practices in Child Protection: A Matter of Know-How and Attitude. [Verkkojulkaisu] Child and Adolescent Social Work Journal: New York. [Viitattu

21.11.2013] Saatavana:

<http://libts.seamk.fi:2146/docview/218419817?accountid=27298>

Sosiaalihuollon valvonnan periaatteet: Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014: Yleinen osa 2012. Helsinki: Valvira

Sosiaaliportti 2013. Sijaishuolto. [Verkkosivu] THL [Viitattu 20.11.2013] Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>

Uusitalo, I. & Laakso, T. 2005. ”Sil tääl on sellainen lohikäärme, millä voi ratsastaa...”: Lapset elinympäristönsä kehittäjinä. Teoksessa: Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) 2005. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. 43–55

Valvira 2013. Sosiaalihuollon valvonnan periaatteet. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 - 2014, yleinen osa [Verkkosivu] Helsinki: Valvira. [Viitattu 20.11.2013] Saatavana: http://www.valvira.fi/ohjaus_ja_valvonta/valvontaohjelmat/sosiaali_ja_terveydenhuolto/sosiaalihuollon_valvonnan_periaatteet

Vilpas, B. & Tast, S. 2011. Osallisuutta ja näkkileipää. Teoksessa: Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen: Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa ||. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. 145–157

Yleissopimus lapsen oikeuksista 2013. [Verkkosivu] Suomen Unicef. [Viitattu 20.11.2013] Saatavana: http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

LIITTEET

LIITE 1 Tutkimuslupapyyntölomake vanhemmille

Hyvä vanhempi/vanhemmat,

Olen Miia Osala ja opiskelen sosiaaliajaa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyöni aiheena on asiakkaan kokemus osallisuudesta ja tuesta.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lastensuojeluyksikössä asuvat lapset kokevat osallisuuden osana arkea?
2. Miten lastensuojeluyksikön asuvat lapset kokevat saavansa tukea?
3. Miten lastensuojeluyksikön muut asiakkaat kokevat osallisuuden ja tuen saannin?

Haluaisin haastatella Lastensuojeluyksikkö asuvia lapsia selvittääkseni asiakkaiden kokemuksia saadusta tuesta ja osallistumismahdollisuuksista opinnäytetyöhöni liittyen. Haastattelun avulla selvittäisin mm. miten lapset kokevat voivansa vaikuttaa asioihin ja elämäänsä esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien, ystäviensä ja perheensä tapaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemusten kautta. Haastattelussa keskustellaan myös lastensuojeluyksikön säännöistä, järjestetystä toiminnasta ja kehitysehdotuksista.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää lastensuojelulaitos lastensuojeluyksikön kehittämiseen. Haastattelut toteutuvat lastensuojeluyksikön tiloissa keskustelunomaisesti elokuun ja syyskuun aikana. Pyydän saada luvan haastatella lastanne. Haastattelu on lapselle vapaaehtoinen. Haastattelusta saatava materiaali on luottamuksellista ja se tullaan säilyttämään salassa haastateltavan henkilöllisyyttä suojellen. Materiaali hävitetään kun sitä ei enää tarvita. Palautathan tämän lomakkeen tiistai 3.9 mennessä.

Annan luvan haastatella lastani _____

Aika ja paikka: ____/____.2013 _____

Halutessanne voitte kysyä lisätietoja minulta tai lastensuojeluyksikön vastaavalta ohjaajalta. Vastaavan tiedot

Ystävällisin terveisin,

Miia Osala

[miia.osala\(a\)seamk.fi](mailto:miia.osala(a)seamk.fi)

xxx xxxxxxxx

Sosionomi (AMK) -opiskelija

LIITE 2 Tutkimuslupapyyntö sosiaalityöntekijöille

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

Hyvä sosiaalityöntekijä,

Olen Miia Osala ja sosionomi (AMK) – opiskelija Miia Osala ja opiskelen sosiaalialan koulutusohjelmassa SeAMKissa. Opinnäytetyöni aiheena on asiakkaan kokemus osallisuudesta ja tuesta.

Haluaisin haastatella Lastensuojeluyksikkö asuvia lapsia selvittääkseni asiakkaiden kokemuksia saadusta tuesta ja osallistumismahdollisuuksista opinnäytetyöhöni liittyen. Haastattelun avulla selvittäisin mm. miten lapset kokevat voivansa vaikuttaa asioihin ja elämäänsä esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien, ystäviensä ja perheensä tapaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemusten kautta. Haastattelussa keskustellaan myös lastensuojeluyksikön säännöistä, järjestetystä toiminnasta ja kehitysehdotuksista.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lastensuojeluyksikön asuvat lapset kokevat osallisuuden osana arkea?
2. Miten lastensuojeluyksikön asuvat lapset kokevat saavansa tukea?
3. Miten lastensuojeluyksikön muut asiakkaat kokevat osallisuuden ja tuen saannin?

Opinnäytetyön tuloksia tullaan käyttämään lastensuojeluyksikön kehittämiseen. Haastattelut toteutuvat lastensuojeluyksikön tiloissa keskustelunomaisesti syyskuun 2013 aikana. Tämän jälkeen litteroin materiaalin ja kirjoitan siitä johtopäätökset, jonka jälkeen haastattelun materiaali hävitetään. Pyydän, että antaisitte suostumuksenne asiakkaanne olevan ja lastensuojeluyksikön asuvan lapsen haastattelemiseen. Haastattelu on lapselle vapaaehtoinen. Haastattelusta saatava materiaali on luottamuksellista ja se tullaan säilyttämään salassa haastateltavan henkilöllisyyttä suojellen. Lupaa kysytään myös lasten vanhemmilta ja lapsilta itseltä.

Palautathan tämän lomakkeen tiistai 17.9.2013 mennessä.

Annan luvan haastatella asiakastani _____

(Asiakkaan nimi)

Allekirjoitus ja nimen selvennys _____

_____

Aika ja paikka: ___/___/2013 _____

Halutessanne voitte kysyä lisätietoja minulta tai lastensuojeluyksikön vastaavalta ohjaajalta.

Vastaavan tiedot

Ystävällisin terveisin,

Miia Osala

Sosionomi (AMK) – opiskelija

Tutkimussuunnitelma

Opinnäytetyö tehdään lastensuojeluyksikön tarpeeseen, heidän tilauksestaan. Tutkimuksen kohteena ovat yksikön nykyiset asiakkaat, eli lastensuojeluyksikössä asuvat lapset. Tutkimuksen aiheena ovat asiakkaiden osallisuus ja heidän saamansa tuki.

Opinnäytetyöni tutkii miten asiakkaat kokevat lastensuojelulaitokselta saamansa tuen – niin arkisissa kuin muissakin asioissa, onko se riittävää heidän mielestään. Kokevatko he voivansa luottaa henkilökunnan tukeen ja kokevatko he saavansa tarpeeksi aikaa omaohjaajansa kanssa. Pyrin selvittämään kokevatko lapset saavansa oman äänensä kuuluviin ja tukeeko lastensuojelulaitos heidän sosiaalisia suhteitaan tarpeeksi. Lisäksi tutkin miten lapset kokevat osallisuuden lastensuojelulaitos lastensuojeluyksikössä. Tukeeko lastensuojelulaitos heidän harrastuksiaan ja kannustaako se järjestetyissä toiminnoissaan lapsen osallisuuteen? Lisäksi kyselen mahdollisista lastensuojeluyksikön kehitysehdotuksista ja lapsen oikeuksista.

Halusin tutkia aihetta, koska lastensuojelutyö kiinnostaa minua. Lisäksi minulla on kokemusta työskentelystä lasten kanssa. Opinnäytetyön aihe on osa lastensuojelulaitoksen omavalvontaa.

LIITE 3 Tutkimuslupapyyntö lapselta

Hei sinä lastensuojeluyksikössä asuva lapsi,

Olen Miia Osala ja opiskelen sosionomiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Minun täytyy tehdä koulutustani varten eräs kysely, jonka aiheena on lastensuojeluyksikössä asuvan lapsen kokemus osallisuudesta ja tuesta. Kyselisin sinulta esimerkiksi harrastuksistasi ja lastensuojeluyksikön säännöistä.

Valitse toinen seuraavista vaihtoehdoista:

- Kyllä, minua saa tulla haastattelemaan
- Ei, en halua että minua haastatellaan

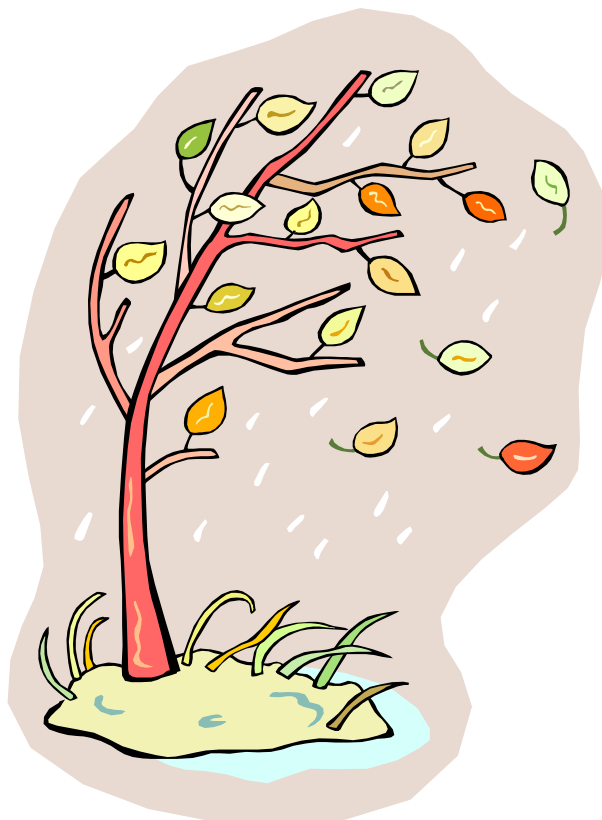
Halutessasi voit kysyä lisätietoja minulta tai lastensuojeluyksikön vastaavalta ohjaajalta.

Vastaavan tiedot

Ystävällisin terveisin,

Miia Osala

Sosionomi (AMK) -opiskelija

LIITE 4 Tutkimuslupapyyntö työntekijältä

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

Hyvä lastensuojeluyksikkö lastensuojeluyksikön työntekijä,

Olen Miia Osala ja sosionomi (AMK) – opiskelija ja opiskelen sosiaalialan koulutusohjelmassa SeAMKissa. Opinnäytetyöni aiheena on asiakkaan kokemus osallisuudesta ja tuesta.

Haluaisin tutkia lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia selvittääkseni asiakkaiden kokemuksia saadusta tuesta ja osallisuudesta opinnäytetyöhöni liittyen. Tutkimuksen kokonaisuus koostuu joidenkin yksikössä asuvien lasten haastattelusta, yhdestä työntekijän haastattelusta ja lasten kokouksien asiakirjoista.

Pyydänkin nyt lupaa haastatella teitä opinnäytetyöni tutkimusta varten. Kysyisin samankaltaisia kysymyksiä kuin aiemmin olen jo kysynyt yksikössä asuvilta lapsilta. Haastattelun tavoitteena olisi selvittää miten lasten osallisuutta ja tukea mahdollistetaan nykyisin keinoin.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää lastensuojelulaitoksen kehittämiseen. Haastattelu toteutetaan lokakuun aikana. Haastattelu on työntekijälle vapaaehtoinen. Haastattelusta saatava materiaali on luottamuksellista ja se tullaan säilyttämään salassa haastateltavan henkilöllisyyttä suojellen. Materiaali hävitetään kun sitä ei enää tarvita.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lastensuojeluyksikössä asuvat lapset kokevat osallisuuden?
2. Miten osallisuutta pyritään mahdollistamaan lastensuojeluyksikössä?
3. Miten lapset kokevat saavansa tuen ja miten sitä tarjotaan?

Opinnäytetyön tuloksia tullaan käyttämään lastensuojelulaitoksen kehittämiseen. Pyydän, että antaisitte suostumuksenne asiakirjojen käyttämiseen osana tutkimusta. Tutkimuksesta saatava materiaali on luottamuksellista ja sitä käytetään haastateltavan henkilöllisyyttä paljastamatta.

Palautathan tämän lomakkeen keskiviikko 30.10.2013 mennessä.

Allekirjoita jos annat luvat käyttää sovittua materiaalia

Allekirjoitus ja nimen selvennys _____
_____

Aika ja paikka: ___/___,2013 _____

Halutessanne voitte kysyä lisätietoja minulta

Ystävällisin terveisin,

Miia Osala

Sosionomi (AMK) – opiskelija

LIITE 5 Tutkimuslupapyyntö asiakirjoista

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

Hyvä lastensuojeluyksikkö lastensuojeluyksikön työntekijä,

Olen Miia Osala ja sosionomi (AMK) – opiskelija ja opiskelen sosiaalialan koulutusohjelmassa SeAMKissa. Opinnäytetyöni aiheena on asiakkaan kokemus osallisuudesta ja tuesta.

Haluaisin tutkia lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia selvittääkseni asiakkaiden kokemuksia saadusta tuesta ja osallisuudesta opinnäytetyöhöni liittyen. Tutkimuksen kokonaisuus koostuu joidenkin lastensuojeluyksikössä asuvien lasten haastattelusta, yhdestä työntekijän haastattelusta ja lasten kokouksien asiakirjoista. Pyydänkin nyt lupaa käyttää (yksikössä jo olemassa olevaa) materiaalia, lasten kokousten asiakirjoja. Materiaalista selviäisi millaisia asioita kokouksissa tulee esille, millaisia asioita lapset ottavat esille ja miten niitä käsitellään. Tutkin asiakirjoista ilmi tulevia osallisuuteen liittyviä asioita, esimerkiksi millaisia asioita lapset tuovat kokouksissa esille. Lastensuojeluyksikkö pysyy kuitenkin salaisena, eikä sen nimeä mainita missään vaiheessa. Lastensuojeluyksikkö pysyy salaisena. Tutkimus tehdään lastensuojeluyksikön aloitteesta ja osaksi yksikön omavalvontaansa.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lastensuojeluyksikössä asuvat lapset kokevat osallisuuden?
2. Miten osallisuutta pyritään mahdollistamaan lastensuojeluyksikössä?
3. Miten lapset kokevat saavansa tuen ja miten sitä tarjotaan?

Opinnäytetyön tuloksia tullaan käyttämään lastensuojelulaitoksen kehittämiseen. Pyydän, että antaisitte suostumuksenne asiakirjojen käyttämiseen osana tutkimusta. Tutkimuksesta saatava materiaali on luottamuksellista ja sitä käytetään sen kirjoittajien henkilöllisyyttä paljastamatta.

Palautathan tämän lomakkeen keskiviikko 30.10.2013 mennessä.

Allekirjoita jos annat luvat käyttää sovittua materiaalia

Allekirjoitus ja nimen selvennys

_____
_____

Aika ja paikka: ___/___2013

_____

Halutessanne voitte kysyä lisätietoja minulta

Ystävällisin terveisin,

Miia Osala

Sosionomi (AMK) – opiskelija

LIITE 6 Haastattelurunko teemoittain

Haastattelurunko lapsen ja työntekijän haastatteluihin

Omiin asioihin vaikuttaminen

Kokemus omasta vaikutusvallasta omiin asioihin

Harrastukset

Tukeeko yksikkö harrastusta ja onko lasta osallistettu harrastusten kautta

Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen

Lapsen kokemus - kuunteleeko ja ymmärtääkö henkilökunta

Luottamus henkilökuntaan

Kokemus siitä, voiko lapsi keskustella työntekijöiden kanssa itseään askarruttavista asioista

Sosiaaliset suhteet

Yhteydenpito ja tapaaminen perheen kanssa, yhteinen aika omaohjaajan kanssa

Järjestetty toiminta

Lastensuojeluyksikön työntekijöiden järjestämä toiminta lasten osallisuudessa ja sen mielekkyyden kokemus

Lapsen oikeudet

Onko lapsi tietoinen oikeuksistaan ja kuka niistä kertoo lapselle

Lapsen vaikutus lastensuojelun asioissa

Osallisuus neuvotteluissa

Omana itsenä oleminen

Kokeeko lapsi voivansa olla täysin oma itsensä lastensuojeluyksikössä

Säännöt

Miten säännöt koetaan ja kuka niihin saa vaikuttaa

Kehitysehdotukset lastensuojeluyksikössä

Mitä lapset haluaisivat muuttaa lastensuojeluyksikössä